

**HISTORIA
UNIVERSITATIS CAROLINAE
PRAGENSIS
PŘÍSPĚVKY
K DĚJINÁM UNIVERZITY KARLOVY**

OBSAH

7	Traian Ionescu-Nișcov, Jan Urban Jarník mezi Rumuny
	<i>Materiály</i>
39	Projekt Jana Purkyně na vybudování fyziologického ústavu na pražské univerzitě. Jan Havránek.
	<i>Referáty</i>
59	Hermann Diener, Die Gründung der Universität Mainz 1467—1477 (Michal Svatoš)
60	Universität Salzburg 1622 — 1962 — 1972. Festschrift (Hvr.)
62	Stanislav Roch, Trojí kronikářské výpisky 1849 — 1974. 125 let vysoké školy báňské (Hvr.)
62	Vladislav Ružička, Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu (M. S.)
63	Práce z dějin slavistiky II. (Hvr.)

JAN URBAN JARNÍK MEZI RUMUNY
DIALOG VELKÉHO PŘÁTELSTVÍ

Traian Ionescu-Nișcov

*Před 190 lety napsal
Jan Urban Jarník svůj
první dopis v rumunštině
(20. března 1875).*

Nevím, zda existuje v dějinách evropské kultury příklad působivější a výmluvnější než písemný dialog, který profesor Jar Urban Jarník vedl — téměř půl století — s nejvýznamnějšími představiteli rumunské kultury. Je známo, že po skončení studií na vídeňské universitě (od r. 1870 do r. 1874) obdržel Jarník studijní stipendium do Paříže. Tam, na přednáškách profesora Abela Bergaigne o sanskrtu, seznámil se mladý Jarník s rumunským studentem Georgianem. Mezi oběma mladými lidmi vzniklo přátelství, které potrvало až do předčasné smrti Constantinovy (1850—1904). On byl první, kdo uváděl Jarníka do studia rumunského jazyka. Jarník se vrací ve svých vzpomínkách několikrát k tomuto období, které mělo mít pro jeho další život zcela netušený význam. Tehdy se probouzel jeho zájem o rumunštinu. Byli bychom očekávali, že ho k tomu vedly pohnutky vědecké. Ale nebylo tomu tak. Když se později sám snažil odpovědět na otázku, jak se někdy lidé dostávají k učení cizím jazykům, Jarník doznal, že právě v hlavním městě Francie vlivem setkání s Georgianem přišel na myšlenku studovat řeč země dobyté kdysi Traianem.¹⁾

Proto prosí Jarník svého kolegu, aby ho začal učit rumunsky. Metoda, které tu oba mladí lidé použili, byla jednoduchá, ale praktická. Zpočátku spolu hovořili o nejjednodušších věcech, ať už doma, či na přednáškách, anebo na pařížských ulicích. Jarník se přitom stále snaží co nejvíce vnímat libozvučnost rumunštiny. Současně probírali i rumunské texty. První literární díla, která Georgian předložil svému žákovi, byla bajka *Orel a liška* a novela *Donchuánové z Bukurešti* od N. D. Popesca.²⁾ Byly to pravděpodobně jedny z mála rumunských textů, které Georgian měl u sebe.

¹⁾ *Cum de învățăm citeodată limbi străine*, „Românul“, Arad, V, čís. 145 z 5. (18.) července 1915. (Pozn.: v Rumunsku se tehdy užívalo dvojího kalendáře, gregoriánského a pravoslavného).

²⁾ Ioan Urban Jarník, *Drumul pe care am mers*, Bukurešť, 1909, str. 11. Výňatek z „Convorbiri literare“ (1909).

Avšak Jarník trval na tom, že chce poznat skutečný jazyk lidu. Proto mu Georgian poradil, aby si opatřil sbírku lidové poezie Vasila Alecsandriho, která právě tehdy vyšla.³⁾ Při čtení rumunských lidových veršů je Jarník přesvědčen, že objevil zcela nový jazyk „neobyčejné krásy“. Hned první kontakt s řečí lidové poezie Jarníka oslnil. „Pochopil jsem okamžitě,“ píše, „že tento jazyk, tak živý, tak plný života, tak ohebný a výrazný je něco zcela jiného než to, co jsem doposud znal, a dal jsem se do práce s ještě větším zápalem. Byl jsem okouzlen nejen obsahem, ale i krásným jazykem, metaforami, přesnými a výstižnými rčeními i některými vskutku lidovými slovy, o jejichž existenci jsem neměl ani tušení.“⁴⁾

V létě roku 1875 se musí oba mladí lidé rozloučit. Georgian odjíždí do Lipska⁵⁾ a jeho žák Jarník odchází do Vídně, kde má skládat rigorosa. Přes to přese všechno hodiny rumunštiny pokračovaly v podobě korespondence, uspořádané důmyslným způsobem: Jarník, aniž by použil slovníku, napsal dopis a očísloval v něm každý pátý řádek. Potom tento koncept opsal a poslal jej Georgianovi. Ten mu v co nejkratší době vrátil text opravený. Jarník opsal znovu dopis se všemi opravami, které Georgian udělal.⁶⁾

Několik dopisů si vyměnili dokonce ještě v Paříži před odjezdem z Francie. 20. března 1875, tedy jen několik měsíců po tom, co mu Georgian začal dávat hodiny rumunštiny, píše mu Jarník první rumunský dopis. Text ukazuje, že mladý romanista má už značné znalosti. A tak začal onen dialog velkého přátelství, který měl zachytit do svých neviditelných vláken výkvět rumunské kultury, počínaje rokem 1875 a konče rokem 1923.

Ovšem než si Jarník rumunštinu plně osvojil, musel ještě urazit velký kus cesty, která si vyžadovala dlouhého úsilí a stálého styku s Rumuny. Po té stránce chtěje poznat nejen jazyk, ale samu duši rumunského lidu, osvědčil obdivuhodnou vytrvalost a neutuchající, stále živou a věčně mladou zvědavost. Proto lze říci, že se Jarník, na rozdíl od jiných, přiblížil k Rumunům jaksi zdola, vycházející od mluvy lidu, které si cenil jako opravdového pokladu.

Na podzim roku 1875 byl Jarník jmenován suplentem na reálce v Leopoldstadtu u Vídně a za tři roky (1878), když byl dříve získal hodnost doktora, byl pověřen přednáškami o románské filologii jako docent na universitě. Tak se Jarníkovi ve Vídni ukazují nové perspektivy; postoupil o stupeň výš na své cestě za rumunským jazykem a jeho kulturou. Ve Vídni existoval spolek rumunských stu-

3) Jde pravděpodobně o sbírku *Doine și lăcrămioare*, vydanou v nakladatelství Socec Bukurešť, v r. 1875.

4) Ioan Urban Jarník, *Drumul pe care am mers*, str. 17.

5) Jarník tvrdí, že Georgian odjel do Berlína, kde byl jmenován atašé u tamního rumunského zastupitelského úřadu; z jejich korespondence však vyplývá, že odjel do Lipska, kde zůstal až do poloviny příštího roku. Pak se Georgian vrací do vlasti a teprve v prosinci 1876 ho nalézáme v Berlíně.

6) Viz J. U. Jarník, *Cum am învățat românește*, Oradea Mare, 1898, str. 8; výňatek z „Familia“, XXXIV (1898), čís. 26—27.

dentů „România jună“ (Mladé Rumunsko), ve kterém se konaly přednášky a diskuse na velmi rozmanitá témata. Jarníkovi bylo dovoleno zúčastňovati se jako host literárních schůzek tohoto spolku. Tímto způsobem se dostal do přímého styku s rumunštinou, jejíž úroveň byla daleko vyšší než ta, které se až dosud mohl naučit.

Většina členů z România jună pocházela ze Sedmihradska a z Bukoviny. Byli to mladí vlastenci a nadšenci, kteří snili o Rumunsku budoucnosti, o moderní, svobodné a nezávislé vlasti všech Rumunů. S některými z nich navazuje Jarník trvalá přátelství, která budou trvat dlouhá léta. Mladí Rumuni jsou získáni jednou provždy vřelostí a upřímností, s kterou tento mladý Čech, vzdělaný a výmluvný, mluví s takovým zanícením o kráse jejich mateřského jazyka.

România jună měla také bohatou knihovnu se značně velkým množstvím literárních textů, kterých Jarník mohl použít pro studium rumunštiny. Na druhé straně jeho práce na universitě ho přivedla do styku s jiným pramenem textů, tentokrát rozhodujícím pro jeho filologický vývoj. Když jeho bývalý profesor na katedře románské filologie Adolf Mussafia viděl, s jakou pilí se Jarník pustil do studia rumunského jazyka, daroval mu rumunsko-německý slovník⁷⁾ a několik čísel časopisu *Convorbiri literare*, který vycházel v Jasech již od roku 1867. Na stránkách tohoto časopisu objevil Jarník povídky slavného spisovatele Iona Creangy, které až do dneška zůstávají nejkrásnějšími a nejpoutavějšími z celé rumunské literatury. Jsou psány lidovou mluvou severního Moldavska a zapůsobily na Jarníka zvláště silným dojmem. „Dal jsem se ihned do čtení a bylo to pro mne jako zjevení“, píše později. „Do té doby jsem znal jen krásu rumunského jazyka básnického a myslel jsem tedy, že to, co jsem shledával malebným, výrazným a živým, je předností poezie; a tady, k svému velkému překvapení, jsem viděl, že zvláště ty povídky, které nesly Creangovo jméno, jsou skutečnými básněmi v próze, tak byly melodické...“⁸⁾ Creangovy povídky, jakož i pohádky Petra Ispiresca, psané rovněž krásným a čistým lidovým jazykem, určují definitivně hlavní směr budoucích zájmů mladého romanisty. Jarník zakotví definitivně ve sféře lidové mluvy, z níž si bude neustále obohacovat slovník i sloh svého písemného vyjadřování v rumunském jazyku.

Jarník, zastánce metody vyjadřovat se hned od počátku jak živým slovem, tak i písemně v jazyce, kterému se snažíme naučit, žádá své studenty na fakultě, kteří skoro všichni byli Rumuni, o svolení, aby mohl mluvit jejich mateřským jazykem. Studenti souhlasí, a tak Jarník, pravděpodobně v letním semestru 1878/79, přednášel rumunsky.⁹⁾ Je tedy možno s jistotou tvrdit, že, vedle němčiny,

7) Jedná se o *Vocabularul româno-german*, sestavený pro potřeby praktického života od G. A. Poliza, Brašov 1857.

8) Srv. *Drumul pe care am mers*..., str. 22—23.

9) Za tuto odvalu byl Jarník na konci semestru pokárán prof. Mussafiou. (J. Urban Jarník, *Dragoste de grai și de viers româneșc*, Bukurešť, 1925, str. 7).

Jarník jako první zavedl na vídeňské universitě, jakožto jazyk přednášek, také rumunštinu.

Když jeho školská praxe byla takto zavedena a pozice upevněna, Jarník zamýšlí rozšířit si dále rozsah svých znalostí o Rumunech přímým poznáním života v Rumunsku. Za tím účelem připravuje cestu do Rumunska; a i když mezitím vypukla válka mezi Srbskem a Tureckem, rozhodne se přece pro cestu do Sedmihradska, ale tak, aby nepřekročil hranice rakousko-uherské říše, Obrzčí od ministerstva školství peněžitou podporu a vydá se v létě roku 1876 do Blaje. Tam bylo sídlo řecko-katolického metropolity a kromě toho byl Blaj i starým střediskem rumunské kultury. Jarník doufal, že se setká v Blaji s „nestorem rumunské filologie“ Timoteiem Cipariem, jehož staré literární texty¹⁰⁾ (Analecte) probíral již se studenty v romanistickém semináři. Pobyl v Blaji sedm týdnů, ale byl zklamán tím, že mohl uvidět Ciparia pouze při svém příjezdu a při odjezdu, neboť Cipariu byl již příliš stár, nemocen a nadto hluchý. Zato měl to štěstí, že se seznámil s proboštem Ioanem Micem Moldoveanem, ředitelem tamějšího gymnasia. Tento mu poskytl ubytování a dal mu k dispozici školní knihovnu, kterou Jarník důkladně prohlédl během svého pobytu v Blaji. A byl přitom tak šťastný, že je mezi Rumuny a že má možnost studovat tolik rumunských textů!

V tomto roce se koná valné shromáždění společnosti *Astra*,¹¹⁾ kterého se zúčastní i Jarník.

Blaj se stává — podle jeho vlastního tvrzení — další etapou jeho snah proniknout co nejvíce do oblasti rumunské kultury.

Všude byl mladý Jarník (bylo mu tehdy 28 let) přijímán s láskou a pohostinností, takže po celou dobu svého pobytu v Blaji a Sibini se cítil „jako mezi bratry“.¹²⁾ Navazuje s intelektuály ze Sedmihradska (profesory, lékaři, umělci, advokáty, spisovateli, novináři, kněžími atd.) četná přátelství a zaznamenává si je do svého zápisníku. Ostatně Jarník choval obzvláštní náklonnost k svým přátelům ze Sedmihradska, se kterými se seznámil nejen při svých cestách do Sedmihradska, ale i ve Vídni, v Praze a dokonce i v Potštejně, svém rodném městečku. Ale nejzářivější postavou, která zapůsobila na Jarníka zvláště hlubokým dojmem, byl Ioan Micu Moldovanu,¹³⁾ o kterém napsal později tato slova: „Nestačí mi ani čas, ani znalost jazyka, abych mohl zobrazit tak, jak bych si přál, tohoto legendárního muže, vskutku evangelicky prostého“.¹⁴⁾ K jeho úmrtí píše

10) Srv. *Crestomația sau analecte literare din cărțile mai vechi și noi românesce...*, Blaj, 1858.

11) Zkratka názvu: „Asociațiune transilvană pentru literatura română și cultura poporului român“, založená v Sibini v r. 1861.

12) Srv. *Cum am învățat românesce...*, str. 11.

13) Ioan Micu Moldovanu [1833—1915] — význačná postava mezi sedmihradskými intelektuály té doby.

14) Srv. *Cum am învățat românesce...*, str. 8.

Jarník v rumunských novinách v Sedmihradsku několik procitěných článků, plných úcty a vděčnosti.¹⁵⁾ Zdá se, že dny prožité v Blaji ve společnosti tohoto rozvážného a nesmírně skromného člověka přinesly Jarníkovi chvíle nezapomenutelné životní pohody, na které bude neustále za svého života vzpomínat.

Někdy v polovině příštího roku se Jarník seznamuje ve Vídni s mladým *Grigorem Tocilesem*, který po skončení studií na Universitě Karlově se usídlil na nějakou dobu v hlavním městě Rakouska. Tocilescu půjčuje Jarníkovi několik svazků lidových pohádek a povídek, které měl u sebe, vydaných Petrem Ispirescem,¹⁶⁾ Ioanem Fundescem,¹⁷⁾ At. Marienescem,¹⁸⁾ jakož i soubor ročníků časopisu „Columna lui Traian“.¹⁹⁾

Jarníkovi byly tyto texty vítány, zvláště proto, že zamýšlel napsat studii o jazyce rumunských pohádek. Tak ostatně informuje Ioana Micu Moldovana v dopise z 9. května 1877. Ačkoli sotva uplynuly dva roky od té doby, co se začal učit rumunsky a co se poprvé dostal do styku s Rumuny ze Sedmihradska, chystá už Jarník menší studie z rumunistiky.²⁰⁾ Dokonce při své habilitační zkoušce (1879) měl přednášku o významu rumunštiny pro studium románských jazyků.²¹⁾ Za tři roky — to je v roce 1882 — byl mladý docent jmenován profesorem na katedře romanistiky na české universitě v Praze. Tato událost znamenala nejen rozhodný obrat v Jarníkově životě, ale byla i velkým úspěchem jednak pro něho samého, jednak — jak se ještě ukáže — i pro rumunský jazyk.

Mezitím — přesněji řečeno po ukončení habilitačního řízení — Jarník se rozhodne uskutečnit svoji už dříve chystanou cestu do Rumunska, a to do Bukurešti. Válka za nezávislost balkánských národů skončila; a mír, sjednaný v Berlíně v červenci 1878, uspořádal poměry v této části Evropy zcela novým způsobem. Potíže rázu politického a zvláště ekonomického přesto ještě dále trvaly. Leč i za těchto okolností se Jarník v posledních dubnových dnech roku 1879 vydává na cestu do Bukurešti. Odjíždí z Vídne parníkem po Dunaji a ještě před prvním květnem přijíždí mladý romanista do hlavního města Rumunska. Neznaje tu ni-

15) Srv. *Ioan Micu Moldovanu. Acum 30 de ani*, v „Gazeta Transilvaniei“, LXXVIII, čís. 228 z 27. X. (9. XI.) 1915; idem, *Ioan M. Moldovanu. Spicuri din scrisorile lui*, „Gazeta Transilvaniei“, LXXVIII, čís. 205 z 24. IX. (7. X.) a 206 z 25. IX. (8. X.) 1915; id. *Ioan M. Moldovanu și Cehul. Prinos de recunoștință*, „Românul“, Arad, V, čís. 205 z 22. IX. (5. X.) 1915; id. *Ioan Micu Moldovanu. Alte spicuri din scrisorile lui*, „Unirea“, Blaj, XXV, čís. 104 z 23. XI. 1915 a čís. 105—106 z 2. XI. 1915.

16) Srv. *Legendele și basmele românilor*, Bukurešť, 1872—1876.

17) *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, Bukurešť, 1867—1875.

18) Athanase Marienescu uveřejnil již různé lidové pověsti v časopise „Albina“, Vídeň—Pešť, VI (1871), čís. 16, 17, 48, 68; VII (1872), čís. 51—52, 54—55, 98—99; VIII (1873), čís. 1—2, 93—94; IX (1874), čís. 10—13.

19) Petre Ispirescu uveřejnil spolu s jinými jistý počet pohádek v „Columna lui Traian“ v r. 1872 (II.) čís. 13, 21, 27, 30 a v r. 1876 (VII.) sv. I., čís. 83—92.

20) Jde o první řadě o *Sprachliches aus Rumänischen Volksmärchen*. Separatabdruck aus dem II. Jahresbericht der k. u. k. Unterschule in Wien, Leopoldstadt, Wien, 1877.

21) Srv. *Ueber die Wichtigkeit des Studiums der rumänischen Sprache*, uveřejněné v „Der Osten“, Vídeň, XII, čís. 44 z 3. XII. 1879, str. 2, 3, 4—7.

koho, jde přímo k Titu Maiorescovi, kterého znal pravděpodobně už z Vídně, z kroužku România jună“, a s nímž si vyměnil už před svým odjezdem do Rumunska několik dopisů. Maiorescu však nebyl doma a tak nově příchozí si najal nejprve na dva dny pokoj v hotelu „Concordia“ a pak si našel pokoj v soukromí v ul. Tîrgoviștei (dnes Calea Griviștei). Po celou dobu svého pobytu v Bukurešti byl Jarník přijímán Rumuny velmi srdečně. Později, když popisuje tuto cestu, hovoří s dojetím o pozornosti a pohostinnosti, s jakou byl uvítán v domě Tita Maioresca. „Nemám dosti slov, abych vylíčil,“ říká, „s jakou laskavostí a upřímností jsem byl přijat v Maiorescově pohostinném domě.“²²⁾

V Bukurešti pronikl Jarník rázem do nejvyšších kruhů spisovatelů a představitelů tehdejší rumunské kultury. Zúčastnil se několikrát literárních schůzek, které se konaly každou středu v Maiorescově domě. Tam se seznámil s velkým básníkem Mihaiem Eminescem, kterého pak Jarník potkával téměř denně jednak v Maiorescově domě, jednak v domě dr. Kremnitze. Střeďečních schůzek se účastnil i básník Vasile Alecsandri, který pozval Jarníka na návštěvu do Mircești v Moldavsku. Pro nedostatek času nemohl mladý romanista tomuto pozvání vyhovět. Již za několik dní po svém příjezdu do Bukurešti byl Jarník hostem Alex. Odobesca, profesora a spisovatele, o kterém později říká: „Svým zjevem a způsobem grand-seigneura mi připomínal mého nezapomenutelného profesora Gastona Parise.“²³⁾ Při této příležitosti seznámil se Jarník i s folkloristou Gh. Dem. Teodorescem. Jindy zase byl hostem Bogdana P. Hașdeua a tehdy pozna! Julii, které v té době bylo 10 let. „Vzpomínám“, říká Jarník, „zvláště na její oči, černé jako trnky, a na její inteligentní zjev.“²⁴⁾

I když ještě mlád, přece byl již Maiorescu tehdy významnou osobností v rumunské kultuře. Díky jemu byl Jarník uveden do vědeckých kruhů rumunských, kde si všude vytvářel nejpříjemnější vztahy přátelství. Byl to rovněž Maiorescu, který Jarníka uvedl do Rumunské akademie. Tehdy právě probíhala diskuse o organizačním statutu nové Akademie. Jarníkovi, ačkoli byl cizincem, dostalo se cti, že se mohl účastnit jednání. Zasedání, na kterém byly odhlasovány poslední paragrafy statutu, charakterizuje Jarník jako zasedání památné, historické.²⁵⁾ Několik dní později, na zasedání z 28. května 1879, na základě návrhu Alex. Odobesca, byl mladý Jarník zvolen členem korespondentem nové Akademie; bylo mu tehdy 31 let.²⁶⁾

Pobyt v hlavním městě Rumunska, který dal Jarníkovi více nových výhledů než kterékoli období jiné, obohatil značně jeho znalosti o Rumunech. Osobním stykem s Bogdanem P. Hașdeuem, V. A. Urechiem Gheorge Barițiem, kterého

poznal před třemi roky v Sibini, Aug. Treboniem Laurianem, Al. Odobescem, Gh. Dem. Teodorescem, biskupem Melchisadecem, Ionem Slaviciem, Ionem Bianem, N. Ganem, I. L. Caragialem atd., s akademiky a učiteli, značně zesílily přátelské city, vyvolané podnětným Jarníkovým působením v rumunském prostředí.²⁷⁾ Jak se dalo očekávat, Jarník vyhledá už za několik dnů po svém příjezdu do Bukurešti Ispiresca, jehož povídky a pohádky znal, jak jsme se výše zmínili, z „Columna lui Traian“. Ispirescu učinil na Jarníka dojem neobyčejně krásný. „Zřídka kdy se mi přihodilo v životě, abych poznal muže tak sympatického a hodného takové chvály, jako byl on“,²⁸⁾ přiznává Jarník. Vzniklo mezi nimi pevné a trvalé přátelství, udržované dlouhou a zajímavou korespondencí. Večery, které spolu trávili ve skrovné Ispirescově tiskárně, měly pro Jarníka neocenitelný půvab. „Byl bych ho mohl poslouchat po celé hodiny“, doznává upřímně, „tak lahodná byla jeho řeč a tak dobře dovedl mluvit.“²⁹⁾ Po intervenci Maiorescově — nejspíše — byl Jarník přijat v audienci králem Carolem I., který se velmi zajímal o jeho vědeckou činnost. Královna Elisabeta, protože byla nemocna, ho nemohla přijmout.

Před svým odjezdem z Bukurešti Jarník zajel do Sedmihradska, aby se sešel se svými přáteli, které poznal před třemi roky, a dobyl si tu dalších sympatií. Tato cesta, uskutečněná téměř před sto lety primitivními dopravními prostředky, byla doprovázena některými scénami a příhodami, jimž nechyběl humor a na které Jarník často vzpomínal. 11. července je v Sibini, odkud oznamuje Ioanu Micu Moldovanovi, že na několik dní odjíždí do Blaje. (Dopis z 11. VII. 1879). V Sibini zůstává Jarník týden a je hostem kanovníka Ilariona Pușcaria, strýce známého filologa Sextila Pușcaria. Mezitím navštěvuje Seliște a Rășinari, známé svou krásou a malebností. Koncem měsíce je Jarník v Blaji. Jeho opětné shledání s Ioanem Micem Moldovanem bylo neobyčejně srdečné. 28. července píše Andrei Bârseanovi, se kterým se seznámil už ve Vídni, že se zastaví také u něho v Brašově; dříve se však musel zúčastnit valného shromáždění Astry v Sighișoare. (Dopis z 26. VII. 1879.) Na tomto valném shromáždění byl Jarník zvolen čestným členem této rumunské kulturní společnosti. Před odjezdem do Brašova se zastavuje ve Făgărași, aby navštívil spisovatele Iona Codra Drăgușana, kterého znal rovněž z Vídně.

V Brašově se Jarník zdrží několik dní. Navštíví Dîrste, kde bydleli rodiče Andreie Bârseana a „kde se cítil jako mezi svými“. Tam, v Dîrste, diskutoval Jarník s Bârseanem o tom, jak zpracovat folkloristický materiál, který mu svěřil

²²⁾ Srv. *Cum am învățat românește...*, str. 12.

²³⁾ Srv. *Drumul pe care am mers...*, str. 105.

²⁴⁾ *Ibidem*.

²⁵⁾ Srv. *Drumul pe care am mers...*, str. 30 a *Dragoste de grai...*, str. 12.

²⁶⁾ „Analele Academiei române“, Bukurešť, série II, sv. I. 1880, str. 22.

²⁷⁾ Tisk Valaška a Sedmihradska upozorňuje lichotivými slovy na přítomnost Jarníkovi v Bukurešti: „Umí a mluví dobře rumunsky“, poznamenávají noviny „Binele publicu“ (Bukurešť, I, čís. 6 z 18. V. 1879); — „Navázal styky skoro se všemi našimi literáty a spisovateli“, dodává „Pressa“ (Bukurešť, XII, čís. 110 z 19. V. 1879), — „Studuje a sbírá staré rukopisy, přijede do Sedmihradska, aby pokračoval v započatých studiích“, píše „Familia“ z Oradea Mare (XV, 1879, str. 243) atd.

²⁸⁾ Srv. *Dragoste de grai...*, str. 13.

²⁹⁾ *Cum am învățat românește...*, str. 14.

před několika dny v Blaji Ion Micu Moldovanu. Jak je známo, z této šťastné spolupráce vzešla jedna z nejcennějších sbírek lidové poezie, které má rumunská folkloristika.³⁰⁾ Na cestě z Brašova se zastavuje Jarník v Branu, aby zde přešel přes Karpaty do Rumunska. V Branu bydlel *Josef Pușcariu*, otec profesora *Sextila Pușcarii*, jemuž Jarník vykoná zdvořilostní návštěvu. Po dvou až třech dnech strávených v Bukurešti odjíždí Jarník do Vídně. Celá ta cesta byla sice velmi dlouhá a namáhavá, ale zato velmi plodná. Mladý romanista se vracel domů se silnými dojmy, které v něm zanechala nová místa i noví lidé, a ještě s velmi cenným materiálem folkloristickým.

Protože neměl potom dlouhou dobu možnost navštívit Rumunsko, Jarník se snaží, jak jen může, aby ten živý dialog s Rumuny se nepřerušil. Leč setkání tu jsou jen náhodná. Vyhledává Rumuny, kteří projíždějí Prahou nebo tam přijíždějí za svými záležitostmi. Ať se jedná o mladé lidi, kteří studují na Karlově universitě, ať o intelektuály, obchodníky nebo dokonce o důstojníky s oficiálním posláním, Jarník vyhledává setkání s nimi, aby se s nimi seznámil a mohl s nimi pohovořit. Skoro všichni Rumuni, kteří v této době přijíždějí do Prahy, jsou ze Sedmihradska.

Tak na podzim roku 1891 navštěvuje jubilejní českou výstavu v Praze³¹⁾ skupina 30 sedmihradských intelektuálů v čele s *dr. Aurelem Mureșianem*, ředitelem novin „*Gazeta Transilvaniei*“. Rumunským hostům se dostalo tehdy neobyčejně vřelého přijetí. Návštěva se stala manifestací spontánních sympatií z obou stran. Po celou dobu byl Jarník mezi Rumuny, snaže se zpříjemnit jim co nejvíce jejich pobyt v hlavním městě českého království. Návštěva sedmihradských Rumunů poskytla Jarníkovi příležitost projevit „z plna srdce co nejživější a nejpřímější“³²⁾ sympatie k Rumunům a stala se současně historickou událostí, která měla i zřejmý politický význam.³³⁾ Manifestace česko-rumunského přátelství, které se konaly v Praze v prvních dnech měsíce října 1891 u příležitosti české jubilejní výstavy, měly nečekanou odezvu.³⁴⁾ Rumunské noviny v Sedmihradsku i v Rumunsku široce komentují tuto událost a zdůrazňují důležitost osoby Jarníkovy. Tak např. noviny *Timpu*l v Bukurešti píše, že „Jarník se učí poznávat a milo-

³⁰⁾ Jan U. Jarník — Andrei Bârseanu, *Doine și stragături din Ardeal*, Bukurešť, 1885; vyd. II., Brašov, 1895; vyd. III., Bukurešť, 1964; vyd. IV., Bukurešť, 1968.

³¹⁾ Pražské noviny „*Národní listy*“ uvádějí jména několika známějších osob z této skupiny (čís. 275 ze 6. října 1891).

³²⁾ Viz úvodník: *Românii ardeleni la Praga*, v „*Gazeta Transilvaniei*“, Brašov, LIV, čís. 217 z 1. (13.) X. 1891.

³³⁾ Při této příležitosti „*Národní listy*“ uveřejňují článek nazvaný *Sdružení utiskovaných* (čís. 280 z 11. X. 1891), který převzaly a komentovaly noviny „*Gazeta Transilvaniei*“, čís. 222 z 6. (18.) října 1891.

³⁴⁾ Viz „*Gazeta Transilvaniei*“, Brašov, LIV, čís. 205, 206, 213, 216, 219, 220, 221, 229 a 233; „*Tribuna*“, Sibiň, VIII, čís. 216 z 28. IX. (10. X.) 1891; „*Timpu*l“, Bukurešť, XIII, čís. 212 a 219 z 1891; „*Naționalul*“, Bukurešť, II, čís. 88 z 27. IX. 1891 a čís. 92 z 2. X. 1891. Viz též „*Národní listy*“ Praha, XXXI, čís. 276 ze 7. X. a čís. 278 z 9. X. 1891.

vat Rumuny od té doby, co studoval a navštěvoval schůze spolku „*România jună*“.³⁵⁾ Jarník sám pak informuje v dopisech³⁶⁾ a v reportážích rumunskou veřejnost o organizaci a úspěších této výstavy.³⁷⁾ Stejně postupuje i u příležitosti Národopisné výstavy československé, otevřené v Praze v prvních májových dnech 1895. Tentokrát se ale Jarník obrací se svými informacemi k veřejnosti sedmihradské. Slaviciova „*Tribuna*“ v Sibiňi uveřejňuje řadu reportáží, v nichž český romanista široce popisuje tuto významnou hospodářskou, politickou a kulturní manifestaci.³⁸⁾

Od té doby se Jarník stává známou a populární osobou v rumunských intelektuálních kruzích, zvláště v sedmihradských. A to tím více, že písemný dialog, zahájený s Constantinem Georgianem, se neustále rozšiřuje a získává nové partnery. Mnohé z nich poznal osobně, s některými navázal styk prostřednictvím vědeckých publikací, jiní mu prostě napsali sami a prosili o odpověď.

Díváme-li se na tuto originální korespondenci až do roku 1900, pozorujeme její vzestupnou tendenci a některé zvláštnosti, specifické pro takový dialog. Jarník jako nějaký kouzelník zachycuje do sítě svého dialogu, osoby mluvící stejným jazykem, ale pocházející z různých společenských vrstev. V tomto směru však nedělá žádný výběr — každému partneru má co říci, s každým pohovoří. I když jeho osobní sympatie patří Sedmihradsku, kde již měl mnoho známých a přátel, přesto v této době se jeho korespondence obrací více k partnerům v Rumunsku. Zde existuje řada význačných osobností, s nimiž český romanista diskutuje též o některých problémech vědeckých, a to hlavně po stránce informativní. Tak si dopisuje s *Titem Maioresem*, který mu v dopise ze 4. (16.) října 1877 sděluje své poznámky ke studii „*Sprachliches aus Rumänischen . . .*“, dopisuje si s *Clarou Maiorescovou* i s jejich dcerou *Livií*. Velmi zajímavé jsou dopisy psané *Livií*. *Maiorescova* dcera informuje Jarníka o novinkách z literárních středních schůzek, jaká literární díla se tam předčítala, o politické činnosti *Maiorescové* a podává velmi cenné zprávy o nejtěžších okamžicích života *Mihaila Eminesca*. Zajímavou výměnu vědeckých informací obsahuje korespondence s *Grigorem Tocilescem*, archeologem, historikem a folkloristou. Ještě v době, kdy byl ve Vídni, tedy ještě předtím, než přešel na pražskou universitu, Jarník vede zajímavou korespondenci s *Mosesem Gasterem*, filologem a dobrým znalcem staré rumunské lidové literatury, o kterou se Jarník vždy obzvlášť zajímal.³⁹⁾ Právě v té době vydal *Heimann Tiktin*, lingvista německého původu usazený v Rumunsku, kromě jiných studií i dobrou *Rumunskou gramatiku*, jejíž vydání vzbudilo Jarní-

³⁵⁾ Citát podle „*Gazeta Transilvaniei*“ Brašov, LIV, čís. 216 z 29. IX. (11. X.) 1891.

³⁶⁾ Viz „*Tribuna*“, Sibiň, VIII, čís. 220 z 3. (15.) října 1891.

³⁷⁾ Viz „*Românul*“, Bukurešť, XXXV z 24. IV.; 22. V., 17. VI., 14. VII., 23. VII., 7. X. a 14. X. 1891.

³⁸⁾ „*Tribuna*“, Sibiň XII, čís. 103, 112, 123, 151, 213 a 232 z r. 1895.

³⁹⁾ M. Gaster, *Chrestomatie română*, Bukurešť, I—II, 1891, recenzovaná Jarníkem v „*Atheneu*“, Praha, IX, 1892, str. 287—288; X, str. 289—290.

kovu pozornost.⁴³⁾ Z korespondence, k níž mezi nimi došlo, je patrné, že Jarník na žádost Gustava Gröbra navrhuje Tiktinovi, aby společně zpracovali „náčrt rumunské gramatiky“ (dopis z počátku ledna 1885) pro „Grundriss der romanischen Philologie“. Tiktin elegantně spolupráci odmítá, ale napíše práci sám a pošle ji Jarníkovi k vyjádření.

S *Petrem Ispirescem* vede Jarník dlouhou a zajímavou korespondenci, která nám odhaluje bohaté znalosti, jež měl Ispirescu o staré rumunské literatuře. Důležité je, že se oba dohodli na zpracování Chrestomatie starých rumunských literárních textů, která měla vyjít u M. Niemeyera v Halle. I když se začalo na této chrestomatii pracovat, nebyla dokončena. Bohužel nemáme k dispozici ani jeden z dopisů, které Jarník psal Ispirescovi — a bylo jich jistě velmi mnoho — aby-chom lépe poznali příčiny, pro které byla práce přerušena. Z této doby existuje také velmi bohatá korespondence mezi Jarníkem na jedné straně a *Ionem Bianem* a *Rumunskou akademií* na straně druhé. Právě v této době — přesněji před rokem 1885 — mladý český romanista pracoval pilně s *Andreiem Bârseanem* na vypracování oné sbírky sedmihradského folkloru, o které jsme se zmínili výše⁴¹⁾ a pro kterou Jarník sestavil pozoruhodný glosář ve francouzštině.⁴²⁾ Jak vydání sbírky, tak i glosáře, který ostatně byl vytištěn v Praze, si vyžádalo různé intervence a formality, než mohla být tato obdivuhodná sbírka dána do tisku. Během této korespondence Jarník navrhuje Rumunské akademii vypracování slovníku rumunského lidového jazyka. (Dopis z 5. března 1885.) Akademie odpověděla záporně a návrh zapadl, i když se Jarník nabídl, že tuto práci provede sám. Protože mladý romanista uveřejnil již dva články o rumunském jazyce (*Sprachliches aus ... a Ueber die Wichtigkeit ...*), zašle je výměnou některým rumunským odborníkům, aby si tak vytvořil nová spojení a navázal nové známosti. Touto cestou naváže styk s *Lazárem Șăineanem*, *M. Schwarzfeldem*, *M. Tiktinem* aj. Nebo je prostě žádá o publikace pro své vědecké bádání. Tak když chce studovat jazyk starých rumunských kronik, obrací se 11. XI. 1879 na *Mihaila Kogălniceana* s prosbou, aby mu poslal *Kroniky z Rumunska*, které vyšly před několika lety.⁴³⁾

Někdy vychází iniciativa i od některých eventuálních partnerů, kteří žádají na Jarníkovi vědecké informace nebo mu posílají jako pozornost své publikace. Tak postupuje např. *Ioan Bogdan*, *Ion Pop Reteganul*, *V. A. Urechia* a další. (Dopisy z 12. I. 1888, 14. VIII. 1888 a z března 1880.)

Pokud jde o Jarníkovu korespondenci s jeho přáteli ze Sedmihradska, není

⁴⁰⁾ H. Tiktin, *Gramatica română pentru învățămîntul secundar. Teorie și practică*. I. *Eti-mologia*, Jasy, 1893; Jarníkova recenze v „Zeit. f. rom. Philologie“ 1892, sv. XVI., str. 538—541.

⁴¹⁾ J. U. Jarník — A. Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, Bukurešť, 1885.

⁴²⁾ *Glossaire des Chansons populaires roumaines de Transylvanie*, Collection Bârseanu — Jarník, Bukurešť, 1885.

⁴³⁾ *Cronicile României sau letopisețele Moldaviei și Valahiei*, Bukurešť, vyd. II., sv. I—III, 1872—1874.

tak rozsáhlá a její obsah je jiný. Plné lásky a vřelosti jsou dopisy adresované Jarníkem *Ioanu Micovi Moldovanovi*. Blaj byl první branou, kterou se český mladý romanista dostává přímo do rumunské společnosti, a on na to nikdy nezapomíná. Nejvíce dopisů napsal Jarník, celkem 130, *Andrei Bârseanovi*, s nímž ho pojilo, i když byl o 10 let mladší než on, staré přátelství. Kromě sbírky lidových písní, na níž spolupracovali, upravil Bârseanu stylisticky novelu *Voják nováček*, kterou Jarník přeložil do rumunštiny pod názvem *Pavel Cătană*.⁴⁴⁾ Bohužel se nám nedochoval ani jeden dopis, který psal A. Bârseanu Jarníkovi, a ani jeden dopis od *Ioana Mica Moldovana*.⁴⁵⁾ V téže době přeložil Jarník z češtiny známou *Babičku Boženy Němcové*. V korespondenci Jarníka se sedmihradským spisovatelem *Ionem Slaviciem* se odrážejí některé problémy souvisící s tímto překladem, zvláště když rumunský text opravoval Slavici.⁴⁶⁾

I když Jarník dostával rumunské noviny a časopisy (*Tribuna — Sibii*, *Gazeta Transilvaniei — Brașov*, *Convorbiri literare* atd.), jakož i publikace Rumunské akademie jakožto její člen korespondent, i když ho četní jeho rumunští kolegové pravidelně informovali a zasílali své práce na znamení úcty a uznání, i když tu a tam ho vyhledávali Rumuni při svých návštěvách Prahy, jako např. prof. *Valeriu Șesan* z Černovic, prof. *Ilie Bărbulescu* z Jasů, prof. *D. Mototolescu*, *Sever Mureșianu*, *Dimitrie Popovici*, baryton německé opery v Praze, aj., přesto se chtěl Jarník za každou cenu zúčastňovat nejdůležitějších kulturních událostí v Rumunsku. Tak když v r. 1910 měl *Titu Maiorescu* 70. narozeniny, chtěli je jeho přátelé a obdivovatelé oslavit mezi jiným i zvláštním sborníkem, věnovaným tomuto výročí; Jarník na tomto sborníku také spolupracuje článkem *Arumunské klasobraní*.⁴⁷⁾ Avšak Maiorescu byl oslavován i za hranicemi, a to rumunskou kolonií ve Vídni, kde byl velmi znám a vážen. Podnět k tomu dal spolek „România jună“, k němuž se připojila i vídeňská universita svým zástupcem, prof. *Wilhelmem Meyerem-Lübkiem*. Jarník se také zúčastnil této slavnosti. Na přátelské besedě večer dne 1. III. 1910 v hotelu Riedhof měl velmi krásný a srdečný projev o *Titu Maiorescovi*.⁴⁸⁾ Noviny v Sedmihradsku⁴⁹⁾ i noviny v Rumunsku⁵⁰⁾ zdůraznily velmi lichotivými slovy Jarníkovu přítomnost na vídeňských oslavách.

⁴⁴⁾ František Pravda, *Pavel Cătană*, novela přeložená J. U. Jarníkem: uveřejněna nejprve v „Convorbiri literare“, Jasy, XV (1881), pak v „Gazeta Transilvaniei“ čís. 238, 244 a 249 z r. 1891. Též jako brožura, Brașov, 1891.

⁴⁵⁾ Většina dopisů, adresovaných Jarníkem jeho rumunským partnerům, se uchovála ve státních a soukromých archívech v Rumunsku, zatím co dopisy, které dostával Jarník, se z velké části nedochovaly.

⁴⁶⁾ Nejprve uveřejněna v *Tribuně*, Sibii, II, čís. 74—196 z r. 1885; vyšla i jako samostatný svazek, Sibii, 1885; II. vyd. Bukurešť (1923).

⁴⁷⁾ Viz únorové číslo „Convorbiri literare“, Jasy, XVI (1910), str. 556—567.

⁴⁸⁾ *Ion Grămadă*, *Societatea academică socială literară „România Jună“ din Viena, 1871—1911*, Arad, 1912, str. 99 a C. Th. Gossen, *Filologia română la universitatea din Viena v „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1965“*, Vídeň 1965, str. 42—47.

⁴⁹⁾ Viz „Gazeta Transilvaniei“, Brașov, LXXIII, čís. 37 z 18. II. (3. III.) 1910; čís. 40 z 21. II. (6. III.) 1910 a 41 z 23. II. (8. III.) 1910.

⁵⁰⁾ Viz „Epoza“, Bukurešť, XVI, čís. 39 z 18. II. 1910.

Týdeník N. Iorgy „Neamul românesc literar“ píše ve zprávě z Vídně mezi jiným: „Přítomnost p. Jarníka mezi námi nás velmi potěšila. Přijel úmyslně do Vídně a nevynechal ani jeden okamžik na oslavách. Rumuny miluje tak vše, že se dokonce i v jeho rodině mluví rumunsky. Mluvil k nám tak, jak jen může mluvit člověk, který je s p. T. Maiorescem spojen osobními pouty vděčnosti a úcty.⁵¹⁾

Příští rok přinese Jarníkovi nové radostné chvíle, může pobýt nějakou dobu opět mezi Rumuny. Chystají se oslavy 50. výročí založení společnosti *Astra* v Sedmihradsku a organizační komitét oslav pozval i Jarníka, aby se těchto oslav zúčastnil jako čestný člen společnosti. Oslava se konala v Blaji, v posledních dnech měsíce srpna. Byla to příležitost k setkání nejvýznamnějších učenců a osobností ze všech krajů obývaných Rumuny v této staré baště rumunské kultury. Tam se seznámil Jarník s prof. *Nicolaem Iorgou*, s básníky *Georghem Coșbucem* a *Octavianem Gogou*, s metropolitou ze Sibině *Mețianem*, s biskupy *Cristeou*, *Hoszem*, *Poppem* aj. Český romanista měl tehdy možnost vidět na „Poli svobody“ v Blaji, jak se do vzduchu vznáší první rumunský letec, Aurel Vlaicu, na stroji, který sám sestrojil.

Večer dne 29. srpna pořádal metropolita v Blaji *Victor Mihaly* večeri na počest účastníků. Při této příležitosti pronesl Jarník *přípitek*, v němž vzpomněl na dny strávené v Blaji před 32 lety (1879). Noviny *Tribuna* v Aradu psaly o Jarníkovi, že tehdy mluvil „skvělou rumunštinou“.⁵²⁾ O významu oslav v Blaji informoval Jarník českou veřejnost ve svém článku *K 50. výročí rumunského osvětového svazu v Uhrách*.⁵³⁾

Krátce poté měl Jarník možnost opět pobýt mezi Rumuny. Universita v Jasech měla v r. 1910 slavit 50. výročí svého založení, ale pro epidemii cholery byly oslavy odloženy na podzim příštího roku. Oslavy měly národní charakter a probíhaly na konci měsíce září a na začátku října 1911 za účasti krále a královny, vlády a četných rumunských i zahraničních intelektuálů. Byli přítomni i zástupci některých universit ze zahraničí. Pozdrav University Karlovy přednesl Jarník, který se zdržel v hlavním městě Moldavska pět dnů.

Jarník, duchaplný a plný optimismu, šířil kolem sebe za takovýchto okolností jen úsměvy a dobrou pohodu. „Ve skupině profesorů vyniká laskavá tvář profesora z Prahy Urbana Jarníka, hovořícího perfektní rumunštinou, tvář zářící — i přes jeho pokročilý věk — neobyčejným veselím“, píše noviny „Românu“

v Aradu.⁵⁴⁾ Na obou banketech, pořádaných na počest účastníků, pronesl Jarník dva přípitky, které, stejně jako pozdrav pražské university, našly neočekávaný ohlas v rumunském tisku.⁵⁵⁾ „Jarník odpovídá C. C. Arionovi, ministru školství, velmi krásným proslovem, pronesenými v rumunštině, kterou perfektně ovládá“, poznamenávají jaské noviny *Evenimentul*.⁵⁶⁾ „Na konci proslovu se stal Jarník předmětem krásné manifestace sympatií všech přítomných“, informují nás opět aradské noviny „Românu“.⁵⁷⁾

V ruchu oslav v Jasích mohl se Jarník znovu setkat s četnými svými rumunskými přáteli a kolegy, ale také se seznámit s četnými intelektuály z Moldavska, které dosud nenavštívil. Sám nás informuje o tom, že tam poznal „vynikajícího rumunského historika *A. D. Xenopola*, jeho manželku spisovatelku *Riviu* a *Adelinu*, sestru jaského historika, která vydávala literární časopis pro ženy.“⁵⁸⁾ Tehdejší noviny nás informují, že Jarník byl jako vždy hovorný a veselý z toho prostého důvodu, že byl mezi Rumuny.

Po svém návratu domů zaznamenává český romanista své dojmy v článku nazvaném: *Padesátileté jubileum založení první univerzity rumunské v Jasech*,⁵⁹⁾ který byl pak přeložen i do rumunštiny.⁶⁰⁾ Sotvaže však se dá opět do své běžné práce, musí znovu ke konci roku odejet do Vídně, aby se zúčastnil 40. výročí založení spolku „România Jună“. Staré, drahé vzpomínky ho provázely na cestě do hlavního města habsburské říše. Oslava se konala ve dnech 31. XII. 1911 a 1. I. 1912 a zúčastnila se jí i vídeňská universita svým zástupcem prof. *W. Meyerem-Lübkiem*. Při této příležitosti pronesl Jarník dva proslovy, které vyslechli přítomní v sále s velkou pozorností. Jeden z účastníků těchto oslav popisuje Jarníka takto: „Jako apoštol povstává velký rumunofil Urban Jarník, aby se zanícením vyprávěl své vzpomínky na „România Jună“... Oči mu září štěstím, když vypráví o svých přátelských stycích s velkým myslitelem Emi-nescem... končí za bouřlivých ovací s přáním: vivat, crescat, floreat România Jună“.⁶¹⁾ Noviny *Gazeta Transilvaniei*, které vždy zaznamenávaly s velkou sympatií zprávy o Jarníkově činnosti, uveřejňují oba proslovy v plném znění.⁶²⁾

⁵⁴⁾ „Românu“, Arad, I, čís. 213 z 29. IX. (12. X.) 1911.

⁵⁵⁾ Viz „Opinia“, Jasy, VIII, čís. 1409 z 27. IX. 1911 a čís. 1410 z 28. IX. 1911; „Mișcarea“, Jasy, III, čís. 214 z 30. IX. 1911; „Șezătoarea“, Fălticeni, 1912, sv. XII, str. 119—122; „Ion Creangă“, Birlad, IV (1911), čís. 11, str. 341—344; „Junimea literară“, Suceava, VIII (1911), čís. 12, str. 209—213. Viz též krásná slova napsaná N. Iorgou, *Serbările de la Iași*, v „Neamul românesc literar“, Bukurešť, III, čís. 38/39 z 9. října 1911.

⁵⁶⁾ „Evenimentul“, Jasy, XIX, čís. 189 a 28. IX. 1911.

⁵⁷⁾ „Românu“, Arad, I, čís. 214 z 30. IX. (13. X.) 1911.

⁵⁸⁾ Srv. *Dragoste de grai...*, str. 25. Jde o časopis „Viitorul româncelor“, vydávaný v Bukurešti Adélou Xenopolovou.

⁵⁹⁾ „Česká revue“, Praha, 1911, 3, str. 154—161.

⁶⁰⁾ Ioan U. Jarník, *Jubileu de cincizeci de ani al celei dintîi universităti române din Iași*, „Epigonii“, Jasy, I (1911), 1, str. 10—15.

⁶¹⁾ Viz „Tribuna poporului“, Arad, XVI, čís. 11. z 14. (27.) ledna 1912.

⁶²⁾ „Gazeta Transilvaniei“, Brašov, LXXV, čís. 7 z 11. (24.) ledna; čís. 8 z 12. (25.) ledna; čís. 9 z 13. (26.) ledna a čís. 10 z 14. (27.) ledna 1912. Vyšly i jako brožura pod názvem: *Vorbiri rostite cu prilejul serbărilor jubiliare de 40 ani ale societății academice social-literare „România Jună“ din Viena*, Brašov, 1912.

⁵¹⁾ N. Iazmin, *Sărbătorirea d-lui Maiorescu la Viena*, v „Neamul românesc literar“, Bukurešť, II, čís. 9 z 28. II. 1910, str. 141.

⁵²⁾ „Tribuna“, Arad, čís. 180 z 18. (31.) VIII. 1911; viz též „Gazeta Transilvaniei“, Brašov, LXXIV, čís. 183 z 21. VIII. (3. IX.) 1911 a *Serbările de la Blaj o pagină din istoria noastră culturală*, Blaj, 1912, str. 91; zde je uveřejněn i Jarníkův přípitek, str. 210—212.

⁵³⁾ „Česká revue“, Praha, 1912, 4, str. 212—222. Jarník si sám přeložil článek do rumunštiny: *Aniversarul al 50-lea al Centralei culturale române din Ungaria* ve „Viața Românească“, Jasy, VI (1912), 10, str. 43—54.

Těmito oslavami se na nějaký čas končí veřejné manifestace, kterých se Jarník účastní. Ale rozsah dialogu přesto vzrůstá s novými partnery. Zdá se, že český romanista se stále více zaměřuje na oblast lidové literatury a pěstuje zvláště styky s folkloristy. Ostatně po vydání sbírky lidové poezie v r. 1885 (*Lidové písně a popěvky ze Sedmihradska*) byl Jarník definitivně mezi rumunské folkloristy přijat. A tak k jeho hlavnímu zaměření jakožto romanisty se nyní připojuje při styku s rumunským jazykem i vášnivě zaujetí pro poznání a studium rumunského folkloru. Do vědomí rumunské inteligence vstupuje tedy nyní Jarník jako folklorista. Tak ještě před r. 1900, přesněji v polovině r. 1895, žádá *Iuliu Zanne* od Jarníka objasnění některých problémů týkajících se slovanských přísloví, poté následuje výměna dopisů během téhož roku jaksi na okraj spisu *Rumunská přísloví*.⁶³⁾ Veden přáním seznámit se co nejvíce s jazykem lidových výtvorů, Jarník žádá na *Arturovi Goroveiovi* na začátku května 1892 možnost předplacení časopisu *Șezătoarea*. (Dopis z 5. května 1892.) Z jejich korespondence, která trvala až do r. 1922, tedy celých 30 let, nezachovaly se nám jen zprávy o časopisu a osobních vztazích, ale i jiné, a to velmi zajímavé. Např. při uveřejnění bibliografie rumunského folkloru se Gorovei obrací na Jarníka s prosbou o spolupráci na výzkumech folkloru Valachů na Moravě. Český romanista mu pošle 38 titulů.⁶⁴⁾ 8. února 1921 Jarník oznamuje Goroveiovi, že ačkoliv již před dvěma roky odešel do důchodu, má na universitě dva kursy, jeden pro ty, kteří se chtějí učit rumunsky, druhý pro rumunské studenty, kteří si chtějí osvojit jazyk český. Těchto studentů bylo 30. Korespondence s *Ovidem Densușianem* začala roku 1895, kdy mladý rumunský filolog studoval v hlavním městě Francie. Po prvním dopise Densușianově z 1. července 1895 nastává přestávka, která trvala 24 let a která se dá vysvětlit jen tím, že se dopisy ztratily.

Jarníkův dopis z 19. října 1919 je toho zřejmým svědectvím. Výměna dopisů mezi oběma romanisty během roku 1922 se týkala velmi zajímavých problémů, jimiž se však zde nemůžeme zabývat. Přihlédněme k faktu, že Densușianu nabízí svému kolegovi možnost uveřejnit přednášku *Láska k rumunské mluvě a písni*, kterou měl Jarník v r. 1919 v sále Senátu při své návštěvě v Bukurešti.⁶⁵⁾ Stejně zajímavé jsou i informace týkající se II. vydání *Babičky*, která vyšla po smrti Jarníkově v r. 1923.⁶⁶⁾

Pravděpodobně jako odpověď na dopis Jarníkův oznamuje mu *Aron Densușianu* z Jasů, že mu zaslal *Revista critică literară*. (Dopis z 18. IX. 1895).

⁶³⁾ Iuliu Zanne, *Proverbele românilor din Românilor din România* ..., Bukurešť, sv. I—X, 1895—1903.

⁶⁴⁾ A. Gorovei, *Bibliografia folclorului român*, „Șezătoarea“, Fălticeni, III, 1894, str. 206—210, 217—230. Z dalších čísel časopisu *Șezătoarea* je zřejmé, že Jarník pravidelně informoval redakci tohoto časopisu o nových odborných publikacích v českých zemích.

⁶⁵⁾ Přednáška vyšla v časopise „Viața Nouă“, Bukurešť, XVIII. (1922), 3, str. 45—54; 5—6, str. 82—94; vedoucím redaktorem byl Ovid Densușianu. Vyšla později jako brožura v nakladatelství Casa Școalelor, Bukurešť, 1925.

⁶⁶⁾ Ioan Urban Jarník, Bojena Němcová, *Bunica*, přeložil ..., II. vyd., Bukurešť, 1923.

S *Aurelem Mureșianem* se Jarník setkal poprvé při svém průjezdu Brašovem v létě 1879, podruhé v roce 1891, kdy Mureșianu jako ředitel novin „Gazeta Transilvaniei“ navštívil jubilejní výstavu v Praze jako vedoucí skupiny sedmihradských Rumunů. Podle Jarníkových dopisů, které máme k dispozici, jejich vzájemná korespondence začíná o něco později, v r. 1897. Kromě jiného se dopisy týkají čistě osobních vztahů. Mureșianu prosí Jarníka, aby mu poslal informace o podmínkách a možnostech studia hry na housle na pražské konzervatoři pro dceru Elenu Aidu. Jarník odpovídá jako vždy velmi ochotně, přičemž neopomene zdůraznit, jak si velice váží svých přátelských vztahů s Rumuny. Elena Aida vstoupí na konzervatoř a získá si sympatie celé Jarníkovy rodiny v Potštejně. Čím více stárne, tím častěji se Jarník vrací k své velké lásce, ke studiu rumunského jazyka. „Je mi nesmírně líto,“ píše Mureșianovi, „že jsem nemohl své slabé síly věnovat jen tomuto jazyku, ... Je to něco, co si sám nemohu vysvětlit, ta velká láska k rumunskému lidu a k jeho jazyku, která zcela naplnila moje srdce!“ (Dopis z 27. VII. 1908.)

Je více než jisté, že *Sextil Pușcariu*, který pracoval na *Etymologickém slovníku rumunského jazyka*, žádal Jarníka o bibliografii etymologie slova „cuțit“, jinak se totiž nedá vysvětlit Jarníkova odpověď z 5. ledna 1905. Je zajímavé, že mezi Jarníkem a *Sextilem Pușcariem* nedošlo k delšímu písemnému styku, i když oba byli podobného vědeckého zaměření. V jiném dopise, z 29. června 1913, český romanista informuje svého kolegu, že mladý *George Staca*, doktor filosofie University Karlovy, pocházející z Makedonie, chtěl by se účastnit přednášek lidové university ve Vălenii de Munte. Prosí jej, aby mu pomohl.

V březnu 1906 se Jarník seznamuje v Praze s mladým Rumunem ze Sedmihradska, který tam přišel z Vídně spolu s knězem dr. *Virgilem Ciobanem*. Jedná se o spisovatele *Horiu Petra-Petrescu*, který v té době studoval na vídeňské universitě. Dojat mladickou živostí i laskavým a vřelým chováním. uchová Horia Petrescu vůči němu oddanou lásku a sympatii. Za několik let se znovu setkají na jubilejních oslavách společnosti Astra v Blaji v srpnu 1911 a krátce nato na oslavách jaské university.

Tehdy mladý sedmihradský spisovatel uveřejnil nové zprávy o Jarníkově a o Karlově universitě ve vřele procítěném článku.⁶⁷⁾ Přirozeně mezi nimi vznikla bohatá a dlouhá korespondence, k níž se vrátíme později, leč na neštěstí se nám dochovaly jen dopisy Jarníkovy. 12. dubna 1907 umírá známý bukovinský folklorista *Simion Florea Marian*; o měsíc později prof. *Ion Nistor*, chtěje věnovat památce zesnulého slavnostní číslo časopisu „Junimea literară“, obrací se i na Jarníka a žádá jej o spolupráci. (Dopis z 8. (21.) května 1907.) Místo článku posílá český romanista redakci dlouhý dopis, ve kterém vyjadřuje lítost, že ne-

⁶⁷⁾ Horia Petra-Petrescu, *Un prieten al românilor, Ioan Urban Jarník*, „Romănul“, Arad, II, čís. 51 z 3. (16.) III. 1912. Otištěn též v „Neamul românesc literar“, Bukurešť, IV, 10, str. 151—155.

poznal osobně Simiona Fl. Mariana — zato však dvěma jeho publikacemi, *Rumunská lidová ornitologie* a *Svatba u Rumunů*, „se zabýval mnohem více než jinými“. O první napsal recenzi,⁶⁸⁾ o druhé měl dvě veřejné přednášky, jednu na Moravě a druhou v Praze. (Dopis z 29. května 1907.)

Když v květnu 1908 měl Jarník 60. narozeniny, jeho obdivovatelé v Rumunsku neopomenuli mu ani tentokrát vyjádřit svůj obdiv a sympatie. „Sledoval (Jarník) s láskou všechny naše pokroky, které jsme v posledních 30 letech učinili; zvláště se zajímal o náš jazyk, kterým hovoří a píše možná lépe, než někteří z nás“, — píše Aurel Mureșianu v *Gazeta Transilvaniei*.⁶⁹⁾ „Pan Jarník je jedním z nejlepších znalců rumunského jazyka“, prohlašuje deník *Dimineața* v Bukurešti.⁷⁰⁾

V téže době předkládá spisovatel *Ion Soricu* ze Sedmihradska čtenářům časopisu *Luceafărul* bibliografické údaje o publicistické a vědecké činnosti českého romanisty.⁷¹⁾

Zmínili jsme se výše, že někteří rumunští odborníci se obrací na Jarníka, aniž by jej znali osobně, se žádostí o vědecké informace, ba i o metodické konzultace, zvláště proto, že v této době bylo o českém romanistovi známo, jak velmi miluje rumunský jazyk i rumunský lid a jak je proto ctěn a vážen. V březnu 1908 se folklorista *Șt. Șt. Tușescu*, učitel v obci Balotă (Olténie), obrací na Jarníka s prosbou o zaslání bibliografie novějších publikací z oboru folklóru, vyšlých v češtině. (Dopisy z 27. III. a 25. V. 1908.) Protože Tușescu pracoval i na *Slovníku rumunských folkloristů*,⁷²⁾ prosí Jarníka, aby mu poslal svá osobní data, aby jej mohl také zařadit mezi rumunské folkloristy. (Dopis z 27. III. 1909.) Korespondence mezi Jarníkem a Tușescem pokračovala s velkými přestávkami až do počátku roku 1920. Tușescu potřeboval pro vypracování svého slovníku některé metodické pokyny a v tomto smyslu se dovolává Jarníkovy laskavosti. Zpravidla po prvním dorozumění začala písemná spolupráce, kterou Jarník prováděl rychle, posílaje články a studie pro rumunské časopisy a noviny.⁷³⁾

S časopisem *Convorbiri literare* byl Jarník v neustálém styku hned od počátku, a to hned od okamžiku, kdy prof. *Adolf Mussafia* mu nabídl několik čísel této publikace. Ostatně byl to jediný časopis se starou literární tradicí a s velmi rozmanitou náplní. Ačkoliv se český romanista mohl počítat mezi jeho spolu-

pracovníky,⁷⁴⁾ přesto nemůžeme přesně určit okolnosti, za kterých poznal *Simiona Mehedințiho* před počátkem roku 1909. Z Jarníkova dopisu ze 4. ledna 1919, adresovaného S. Mehedințimu, který v té době byl šéfredaktorem časopisu „Convorbiri“, vysvítá, že se jedná o pokračování korespondence. Chybějí nám ale zcela dopisy adresované Jarníkovi. Český romanista tvrdí, že Mehedinți byl ochoten mu uveřejnit „cokoliv, i nějaké vzpomínky“, (dopis ze 4. I. 1909), a proto se před *sjednocením* (1918), rozsah území nynějšího Rumunska. Ale to mělo za semestru r. 1908/1909. V uvedeném dopise Jarník informuje ředitele časopisu „Convorbiri“, že měl na fakultě dva kursy, jeden o rumunské mluvnici, tři hodiny týdně, druhý o lidové rumunské poezii, dvě hodiny týdně. Skutečně, úvod nebyl nic jiného, než několik vzpomínek na místa a na lidi, které Jarník dosud poznal na svých cestách za dokonalým poznáním rumunského jazyka.

Tyto vzpomínky byly sugestivně nazvány *Drumul pe care am mers* (Cesta, kterou jsem šel). Mehedinți je přirozeně přijímá a uveřejňuje v deseti po sobě jdoucích číslech, jak je zřejmé z dole uvedené poznámky.⁷⁵⁾ Téměř všechny dopisy, jež si vyměnili Jarník a Mehedinți během roku 1909 — celkem jedenáct — týkají se způsobu vydání tohoto textu, zvláště když Jarník si přál sám osobně provádět korektury.

V prvních deseti letech po roce 1900, a zvláště po oslavách v Jasech od konce září 1911, počet těch, kteří se účastní Jarníkova dialogu, značně vzrůstá. Jsou z různých oblastí společenské činnosti — učitelé, profesori, právníci, důstojníci, novináři, spisovatelé, úředníci, církevní osoby (duchovní, biskupové a metropolitě ze Sedmihradska) a jen velmi málo politiků. V této době se Jarník vskutku těší široké popularitě. Území, po kterém byli roztroušeni účastníci jeho dialogu, bylo velmi rozsáhlé. Pocházeli ze Sedmihradska, Valašska, Moldavska i Bukoviny. Český romanista — a na to nesmíme zapomenout — už jaksí vyтуšil, dávno před *sjednocením* (1918), rozsah území nynějšího Rumunska. Ale to mělo za následek, že se počet dopisů mezi Jarníkem a jeho partnery poměrně zmenšil. S výjimkou dialogu mezi Jarníkem a *Horiou Petrem-Petrescem*, který trval 16 let, je v mnohých případech po dvou až třech dopisech styk přerušen a znovu navázán jinde. Avšak jeho dopisy přátelům ze Sedmihradska, k nimž chová obzvláštní náklonnost, mají přátelštější tón a s postupem let obsahují stále více vzpomínek na minulost.

✱

⁶⁸⁾ Viz „Atheneum“, Praha, I (1884), str. 127—128.

⁶⁹⁾ *Aniversarea unui filo-român, la 60 ani*, „Gazeta Transilvaniei“, Brașov, LXXI, čís. 104 z 11. (24.) května 1908.

⁷⁰⁾ *Jubileul unui filo-român*, „Dimineața“, Bukurești, V, čís. 1521 z 13. května 1908.

⁷¹⁾ *Srv. Dr. Ioan Urban Jarník (1848—1908) cu prilejul împlinirii a 60 de ani*, „Luceafărul“, 1908, čís. 14, str. 342—343.

⁷²⁾ Místo slovníku, který Tușescu zamýšlel vydat, vyšly dva svazčky s názvem *Folkloriștii noștri. Biografii și portrete*, Craiova, I (1923), II (1926).

⁷³⁾ Tentokrátě svěřuje Jarník Tușescovi článek *Vorba ăluia*, který vyšel v časopise „Ghilușul“, Craiova, I (1913), 3—4, str. 1—7.

⁷⁴⁾ Kromě novely *Pavel Catană*, která vyšla v r. 1881, str. 96—112, 142—152, 171—181, Jarník ještě uveřejnil v *Convorbiri literare*: *Un episod din călătoria mea în Ardeal* (1891), str. 1140—1143 a *Gum am făcut cunoștință cu „Convorbirile literare“* (XLII) (1908), 8, str. 116—119.

⁷⁵⁾ *Srv. Drumul pe care am mers*, „Convorbiri literare“, Bukurești, XLIII (1909), str. 65—72; 143—152; 300—312; 649—661; 756—764; 846—866; 955—975; 1101—1121; 1216—1236; 1330—1350.

V době oslav založení univerzity v Jasech byl Jarník také hostem prof. A. D. Xenopola, na něhož český romanista zapůsobil hlubokým dojmem. Dopis jaského historika Jarníkovi ze 17. (30.) října 1911 svědčí o velké vážnosti, které si dobyl představitel Karlovy university svou upřímnou nenuceností, s jakou hovořil s nejvyššími rumunskými hodnostáři s králem v čele. „Mnoho o vás mluvíme“, píše Xenopol. „Málokdo zanechal tak dobrý a příjemný dojem jako vy!“ . . . „Ve skvělém proslovu, ve kterém jste ukázal na svůj tak skromný původ a jak jste svou pevnou vůlí, obětavostí a trpělivostí dosáhl toho, čím jste nyní: jeden z předních představitelů moderní filologie. Kolik z těch, kteří byli přítomni, ať synové rolníků, řemeslníků či drobných obchodníků, by se v duchu nebyli hanbili za to, že se snaží utajit svůj původ. . .“ Xenopol dodává, že Jarník tehdy zapůsobil na rumunskou společnost „strhujícím dojmem“. Takovými oceněními oplývají četné dopisy, které Jarníkovi docházely od jeho obdivovatelů po oslavách jaské university.

V téměř přátelském duchu vyznívá i sedm dopisů psaných Adélou Xenopolovou v době od listopadu 1911 do března 1915, většinou nedatovaných. Sestře Xenopolově se podařilo získat Jarníka pro spolupráci na časopise, který založila na podzim roku 1911. Oba články, které napsal český romanista, vyšly rumunsky⁷⁶⁾ a v březnu 1915 bylo autorovi oznámeno, že je převzaly i další časopisy. „Těšíte se sympatiím, které jsou hodny vašeho laskavého chování“, píše lichotivě Adéla Xenopolová.

Na jaře 1910 Jarník zamýšlel napsat článek z rumunské etnografie, a proto se obrací na Al. Tzigaru-Samurcașe, ředitele muzea národopisu a lidového umění v Bukurešti, aby mu zaopatřil jednu nebo více fotografií představujících rumunskou lidovou svatbu. Samurcaș mu posílá, protože jinou neměl, jednu fotografii ze sbírky muzea a prosí jej, aby mu ji pak vrátil (dopisy Samurcașovy z 10. a 15. května 1910). — Kdykoliv Jarník spolupracoval s novinami a časopisy ze Sedmihradska nebo zakarpatských zemí, pokaždé žádal o separáty, dokonce i tehdy, jednalo-li se o pouhé přípitky nebo příležitostné proslovy, jako např. z Blaje a Jasů v r. 1911.⁷⁷⁾

Takové brožury byly pro jejich autora prostředkem, kterým zapojoval do svého dialogu další partnery. Jarník sám doznává v jednom dopise I. L. Caragialovi, že tímto způsobem navázal styky s mnoha významnými osobnostmi v Rumunsku. (Dopis z 9. II. 1912). Nové styky navazoval Jarník i prostřednictvím dalších známých. 8. listopadu 1911 mu Maria Dr. Gavrilescu posílá seznam osob, pro něž „bude ctí“, obdrželi od něho brožury.

⁷⁶⁾ Srv. *Femeia și științele filologice* ve „Viitorul Româncelor“, Bukurešť, I (1912). 1. str. 4–6 a *Foloasele unei creșteri comune*, idem, II (1913); 2, str. 21–22 a 3, str. 36–37.

⁷⁷⁾ Jarník uveřejnil četné články a studie v rumunských novinách a časopisech, jejichž názvy jsme uvedli v bibliografické práci u příležitosti 50. výročí jeho smrti (viz „Revista de etnografie și folclor“, Bukurešť, 1973, sv. 18, 1, str. 41–63).

Je jisté, že spisovatel Nicolae Gane nebyl v tomto seznamu, protože Jarník jej poznal osobně v Jasech. Sám Gane to píše ve svém dopise z 21. dubna 1912. Mezi nimi došlo nejen k výměně dopisů, ale i k výměně jejich publikací. Pro Jarníka byly verše i próza moldavského spisovatele skutečným požitekem. Objeví v nich „nesmírně krásné výrazy“ a chtěje jich za každou cenu „použít ve svých pracích“ (dopis z 24. IV. 1912), český romanista se rozhodne sestavit si vlastní pracovní pomůcku spočívající v tom, že si na lístky vypisoval všechny tyto výrazy podle vlastní techniky. Ačkoliv byl již pokročilého věku — bylo mu nyní 74 let — Nicolae Gane byl okouzlen obratností, s jakou Jarník užíval rumunského jazyka. „Obdivoval jsem se plynulé a správné rumunštině, kterou ovládáte lépe než někteří rodilí Rumuni“, píše (v témže dopise).

*

Až do vstupu Rumunska do první světové války Jarník neustává ve svém úsilí přiblížit se co nejvíce duši rumunského lidu. Aniž by omezil své styky s partnery ve Valašsku a Moldavsku, udržuje vytrvale přátelské styky se Sedmihradany. Nikdy nezapomíná, že „România Jună“ a Blaj mu otevřely bránu k poznání jazyka a kultury našeho lidu. Jako člověk vnímavý a hluboce soucitný k lidskému utrpení, český romanista povznese nakonec svůj dialog s Rumuny do sféry ušlechtilé lidskosti, za kterou dovede jít zcela nebojácně.⁷⁸⁾

Válka, která hrozila vypuknout, nezabrání v pokračování tohoto dialogu velkého přátelství, ba naopak, poskytne Jarníkovi příležitost rozšířit ještě více jeho rozsah a vytvořit novou kapitolu, v níž lidské city zazáří obdivuhodným jasmem.

Bylo to jistě jen náhodou, že mezi raněnými v prvních transportech, které přišly z fronty na začátku října 1914, rozmístěnými v lazaretech v Praze, byli i rumunští vojáci ze Sedmihradska, kteří bojovali v rakousko-uherské armádě. Jarník se o tom dozví z dopisu místodržitele Fr. Thuna, který jej 7. října 1914 prosí, aby navštívil jednu nemocnici, „kde je raněný voják — Rumun, který jiný jazyk nezná.“ — „Bohužel“, dodává Thun, „žádný lékař a také nikdo z ošetřovatelů neumí rumunsky, takže voják se nemůže s nikým dorozumět.“ (Thunův dopis Jarníkovi.)

Poté Jarník objeví i další raněné Rumuny, k nimž přistupuje s vřelostí milosrdného samaritána. Co nejvíce zapůsobil na všechny, kteří přišli do styku s raněnými Rumuny, byla jejich negramotnost. Většina z nich neuměla ani psát a ani číst. Pocházeli skoro všichni z chudých rolnických rodin a pro sociální a ekonomické podmínky v Sedmihradsku nemohli navštěvovat ani obecnou školu. Jarník byl tím velmi otřesen.

Když si uvědomil potíže, s kterými se setkávají rumunští ranění při svých sty-

⁷⁸⁾ Zabývali jsme se širě těmito událostmi ve studii „Relații cehoromâne în cursul primului război mondial“, „Romanoslavica“, Bukurešť, XVIII (1972), str. 493–514.

cích s lékařským personálem, vydává, aby jim pomohl, v měsíci listopadu 1914 brožuru nazvanou *Rozmluvy s raněnými vojiny rumunské národnosti* (Praha, 1914, 7 stránek). Autor si vzal sám na starost bezplatné rozšiřování tohoto textu, který mohli používat i v jiných nemocnicích v Rakousku, kde leželi vojáci rumunské národnosti. Na brožuru upozornil — pravda, o trochu později — deník „Românu“ ze Sedmihradska. Sedmihradský deník uveřejňuje dopis od Jarníka a doprovází jej těmito slovy: „Tento náš přítel vyhledával raněné Rumuny v českém hlavním městě a vida . . . že se nemohou dorozumět se svými ošetřovateli a lékaři, napsal brožuru, v níž shrnul velmi dovedně všechn materiál, potřebný pro dorozumění s raněnými Rumuny.“⁷⁹⁾

Během roku 1915 Jarník dále neúnavně poskytuje pomoc raněným Rumunům, zvláště pokud se týče jejich učení čtení a psaní. 3. II. 1915 píše Gheorghovi Popovi de Băsești, že rozdál raněným Rumunům menší rumunské brožurky, ale „bohužel“, dodává, „mezi Rumuny je velká ngramotnost“. Českému profesoru se podaří v krátkém čase vzbudit v těchto prostých, ale velmi vnímavých lidech lásku k četbě. Pro ty, kteří uměli číst, žádá u biskupů v Sedmihradsku modlitební knížky a povídky.

Bylo zcela přirozené, že mezi Jarníkem a raněnými se vytvořily úzké, vpravdě lidské vztahy. Nic ho nedovedlo zadržet, aby neprocházel lazarety v Praze a okolí, kde vyhledával Rumuny a dovídal se o jejich starostech. Navštěvuje je pravidelně, povzbuzuje je, radí jim, předčítá jim dopisy, které dostávají z domova, rozdává jim rumunské noviny a knihy, aby se ranění necítili tak opuštěni a vzdáleni od vlasti. Jarník rozvíjí skutečně samaritánskou činnost. Mezi těmi, kteří se učí s Jarníkem psát a číst, obrátil na sebe pozornost obzvláště jeden, jehož jméno se stalo předmětem některých komentářů tehdejšího tisku. Jedná se o jakéhosi *Nicolae Lucu*, „mladíka neobyčejně chytrého“, jak jej popisuje Jarník v jednom dopise Mele Popové z Brašova (Dopis z 19. I. 1915). Luca je velmi bystrý a po osmi dnech už začne sám psát dopisy. Jarník je pyšný na tento úspěch a píše článek s názvem *Máš-li vzdělání, dostaneš se daleko*, který doprovází úryvky z jednoho Lucova dopisu.⁸⁰⁾ Text ovšem obsahuje mnoho chyb, ale je srozumitelný. Krátce poté píše Luca nový dopis, ve kterém se obrací ke všem Rumunům, aby se i oni dověděli, jak se naučil psát. Text je plný naivností, ale je psán velmi upřímně. Dopis se dostal do redakce *Gazeta Transilvaniei* prostřednictvím Mely Popové, které jej Jarník zaslal a která v té době zprostředkovala spojení mezi českým profesorem a brašovskými novinami. Brašovské noviny jej uveřejňují pod názvem: *Vděčnost rumunského vojína*.⁸¹⁾ Tak se dově-

⁷⁹⁾ „Românu“, Arad, V, čís. 65 z 22. III. (4. IV.) 1915. Užitečnost textu sestaveného Jarníkem pochopily i rakouské úřady a daly jej přeložit do němčiny, maďarštiny, chorvatštiny a polštiny. Název německého textu byl: *Gespräche mit verwundeten Soldaten rumänischer Abkunft*, Prag, 1914.

⁸⁰⁾ Jarníkův článek vyšel v „Gazeta Transilvaniei“, Brašov, LXXVIII, čís. 7 z 11. (24.) ledna 1915.

⁸¹⁾ „Gazeta Transilvaniei“, LXXXVIII, čís. 33 z 13. (26.) II. 1915.

děly redakce rumunských novin, v Sedmihradsku i v Zakarpatí, o úspěchu *Nicolae Lucy*⁸²⁾ a komentují jej jako dílo „našeho neocenitelného přítele, prof. Jana Urbana Jarníka“.

Až do konce r. 1915 docházejí stále do Prahy transporty s raněnými všech národností v Rakousku. Deník „Românu“ v Sedmihradsku od počátku roku 1916 zaznamenává, že je v Praze mnoho Rumunů.⁸³⁾ Nesmíme zapomenout, že v hlavním městě českých zemí byly přechodně ubytovány dva pluky honvédů, 2. a 51. pluk, které se skládaly z velké části ze sedmihradských Rumunů. Jarník se někdy zmiňuje o rumunských důstojnících z těchto pluků, s nimiž se osobně stýkal. (Dopis Jarníkův A. Barseanovi z 9. III. 1915.) V Praze našli tehdy kromě vojáků útočiště i četní rumunští intelektuálové, někteří z nich uprchlíci z Bukoviny, kněží a vojenští lékaři, důstojníci, profesori, umělci, úředníci atd. Jarník je znal všechny a se všemi se stýkal.

Z několika nepřímých záznamů a informací se dovídáme, že Jarník zůstal až do konce války nejlepším přítelem raněných Rumunů. Neustále se staral o to, aby vojáci měli styk se svou vlastní prostřednictvím novin. Proto se snažil, aby dva nejrozšířenější deníky ze Sedmihradska, *Gazeta Transilvaniei* a *Românu* z Aradu byly denně v některém novinovém stánku ve městě. V březnu 1916 hledá trafikou, která by byla co nejbliže kasárnám, v nichž byla většina Rumunů, a která by kolportovala deník *Gazeta Transilvaniei*. (Dopis Jarníkův Mele Popové z 28. III. 1916).

*

Tato nezištná samaritánská činnost Jarníkova měla neobyčejný ohlas v tisku v Sedmihradsku i ve Valašsku. Na počátku roku 1915 se pověst o dobrodinci Jarníkovi rozletěla po celém Sedmihradsku. Několik periodik v Sedmihradsku spolu s některými publikacemi ze Zakarpatí spojovalo v té době Jarníkovo jméno s jeho samaritánskou činností mezi raněnými Rumuny, kteří byli v českých i rakouských lazaretech. Rumunská veřejnost byla informována o neúnavné horlivosti, s jakou se český profesor snažil zmírnit utrpení raněných a naučit je číst a psát. V únoru 1915 napsal Gheorghe Pop de Băsești Jarníkovi, že „naše noviny se nyní zabývají vašimi činy, které nemají sobě rovna, činy plnými lidskosti“. (Dopis z 22. I. 1915.)

Tón udaly noviny *Gazeta Transilvaniei*, které uveřejnily Jarníkův článek *Máš-li vzdělání, dostaneš se daleko*, o kterém jsme se dříve zmínili, a doprovodily jej

⁸²⁾ Viz též „Foaia Oraviții“, Oravița Montană, II, čís. 64 z 6. (19.) VIII. 1915. Za týden otiskuje znovu časopis *Nicolae Iorgy* „Neamul românesc pentru popor“ tento dopis a nazývá jej ještě výstižněji: *Scrisoarea unui român din Ardeal la câteva zile după ce a invățat să citească de la un om milostiv* („Neamul românesc pentru popor“, Bukurešť, VI, čís. 7 z 22. II. 1915, str. 110–111). Omul milostiv (milosrdný člověk) byl Jarník.

⁸³⁾ Viz „Românu“, Arad, VI, čís. 2 z 3. (16.) ledna 1916 a „Gazeta Transilvaniei“, Brašov, LXXIX, 3 z 5. (18.) ledna 1916.

řadou úvah, které představily čtenářům Jarníka ve zcela nové podobě. Brašovské noviny, které byly informovány o událostech v Praze, takto oceňují Jarníkovo úsilí: „Učený profesor si dovede najít čas, aby denně navštěvoval naše raněné v Praze, aby je těšil jako opravdový otec, předčítal jim dopisy, které dostávají z domova, bavil a nabádal, aby se učili rumunsky psát a milovat svůj národ; nenalézáme slov, abychom poděkovali za tento zájem, který nemá sobě rovna.“ (Dopis Gh. Popa de Băsești Jarníkovi z 22. I. 1915.)

Protože sedmihradské noviny docházely i do Valašska, bylo přirozené, že i redakce bukureštských novin uveřejnily tyto zprávy. Jen tak se vysvětluje, že krátce po zveřejnění výše uvedeného ocenění vychází v novinách Steagul v Bukurešti článek, který informuje čtenáře o Jarníkově péči o raněné Rumuny v pražských lazaretech. „Takový muž“, soudí autor článku, „zasluhuje nejen lásku, ale veškerou naši vděčnost.“⁶⁴⁾ Již za dva dny nato v týchž novinách nepodepsaný autor hovoří o tom, jak Jarník chodí do nemocnic, kde jsou umístěni ranění Rumuni. Nosí jim knihy, předčítá těm, kteří číst nedovedou.⁶⁵⁾ Článek se líbil v Sedmihradsku, protože jej tamější noviny otiskly celý bez komentáře.⁶⁶⁾ 12. února uveřejňují bukureštské noviny opět článek: *Dr. J. Urban Jarník a Rumuni*. Autor zvláště upozorňuje na některé epizody z Jarníkových styků s raněnými. „Tomuto neocenitelnému příteli našeho národa patří veškerá vděčnost Rumunů“, uzavírá autor.⁶⁷⁾

Když se Jarník dověděl o této chvále, ostatně zcela zasloužené, snaží se ve své skromnosti zmenšit zásluhy, které se mu přičítají. V jednom dopise, adresovaném deníku „Românul“, říká: „Jediná věc, která by se mi mohla přičítat k dobru, byla moje snaha setkávat se při každé příležitosti s lahodnou mluvou rumunskou.“⁶⁸⁾ Jarník se snaží přesvědčit redakci novin, že není hoden takové chvály a takových lichotivých slov, ale jeho intervence měla právě opačný účinek. Aradské noviny, oceňující ho jako „nejlepšího znalce a opravdového přítele Rumunů“, uveřejňují jeho dopis pod názvem: *Člověk práce a povinnosti*.⁶⁹⁾ Ani *Gazeta Transilvaniei* nejedná jinak s Jarníkovým dopisem z 10. II. 1915, adresovaným biskupu v Gherle. Slova, která jej doprovázejí, vyjadřují hluboké sympatie, kterým se Jarník těší v sedmihradských intelektuálních kruzích. „Skláním se s úctou před naším neocenitelným přítelem“, píše biskup Vasile z Gherly. A dále: „Ale vděčnost a láska celého našeho národa bude stále patřit našemu neocenitelnému příteli.“⁹⁰⁾

⁶⁴⁾ Viz „*Amicii românilor. Dr. I. Urban Jarník*“ v „Steagul“, Bukurešť, II, čís. 19 z 22. I. 1915.

⁶⁵⁾ „Steagul“, II, čís. 21 z 24. I. 1915.

⁶⁶⁾ „*Gazeta Transilvaniei*“, Brašov, LXXVIII, čís. 24 z 1. (14.) II. 1915.

⁶⁷⁾ „Steagul“, II, čís. 38 z 11. II. 1915. Několik dní po uveřejnění článku otiskují jej oboje noviny v Sedmihradsku znovu v plném znění, „*Gazeta Transilvaniei*“ LXXVIII čís. 37 z 18. II. (3. III.) 1915 a „*Românul*“, Arad, V, čís. 40 z 5. III. (18. III.) 1915.

⁶⁸⁾ „*Românul*“, V, čís. 48 z 1. (14.) III. 1915.

⁶⁹⁾ „*Românul*“, V, čís. 48 z 1. (14.) III. 1915.

⁹⁰⁾ „*Gazeta Transilvaniei*“, Brašov, LXXXVIII, čís. 27 z 6. (19.) II. 1915.

Jarníkova samaritánská činnost nachází odezvu i v příštích letech v publikacích v Sedmihradsku. Tak *Calendarul Asociațiunii pe 1916—1917* píše *Přítel našeho národa dr. Jan Urban Jarník*, který „jako opravdový otec navštěvoval a navštěvuje raněné u jejich lůžek, těší je svým moudrým slovem, pomáhá jim dorozumět se s cizími lékaři a ošetřovateli, předčítá jim dopisy z domova, píše dopisy těm, kteří neumějí psát, a přemýšlí, jak je naučit psát, aby mohli sami psát svým drahým domů.“⁹¹⁾

Podobně mluví i *Calendarul nostru*,⁹²⁾ vydávaný novinami *Calea Vieții* v obci Comlăușul Mare. Autor článku považuje Jarníka „za jednoho z nejpřímnějších a nejvřelejších přátel Rumunů“. *Casopis Calea Vieții* redigovaný v obci Vulcan, rovněž uvádí zprávy o „velkém příteli Rumunů... který neúnavně navštěvuje pražské nemocnice“.⁹³⁾ To znamená, že Jarníkův věhlas pronikl až do malých městeček v Sedmihradsku.

Možno tvrdit se vši jistotou, že tato nová kapitola značně rozšířila rozsah dialogu. Bylo to vskutku historické setkání, při kterém se rozezvučely všechny struny skryté hluboko v srdcích. Dobrota a soucit se setkaly se zoufalstvím a utrpením. Na jedné straně Jarníkova velkomyslnost, na druhé prostota mladých cizinců, posílaných na smrt za věc, která nebyla jejich.

Přes všechny válečné potíže pokračuje Jarník stejně horlivě ve svém písemném dialogu, který mu dosud poskytoval velké uspokojení. Ale, jak se dalo čekat, se vstupem Rumunska do války se početní převaha partnerů přesunula do Sedmihradska a Bukoviny. Tak se značně redukuje teritoriální rozsah adresátů, ale to nemění v ničem velkou Jarníkovu lásku k Rumunům. S některými přáteli ze Sedmihradska dialog pokračuje ještě před válkou. Mezi tyto se počítá i *Horia Petrescu*, který, jak se zdá, byl také mezi raněnými Rumuny v pražských lazaretech. Od dubna 1915 až do prosince 1922 existuje mezi nimi nepřetržitá výměna dopisů, z kterých je zřejmo, že Jarník připravoval druhé vydání *Babičky*. Jarník prosí Horiu Petresca, aby přehlézel text, který on přepisoval pro nové vydání.⁹⁴⁾ V té době neztrácí kontakt ani se sedmihradskými vojíny, kteří se domů vrátili jako rekonvalescenti a piší mu dopisy plně hluboké vděčnosti. Jeden z nich, *Ion Haiduc*, který uměl číst a psát, v jednom svém dopise neskrývá svůj podiv nad „vřelostí a láskou“, s jakou se Jarník i dále zajímá o jeho osud (dopis ze 16. I. 1915). Naivní a plný oddanosti je i dopis *Lucy Nicolae* z 24. II. 1916.

Prostřednictvím aradského biskupa naváže Jarník v březnu 1915 styk s *Vasilem Goldisem*, tehdy ředitelem deníku *Românul* v Aradu. S dojemnou laskavostí mu

⁹¹⁾ Viz *Calendarul Asociațiunii pe anul vișect 1916—1917*, Sibiiň, V, čís. 45 z „*Biblioteca populară a Asociațiunii*“, str. 68—70.

⁹²⁾ *Calendarul nostru*, sestavený Ioanem Georgescem a Traianem Pruternem, Comlăușul Mare, II, 1918, str. 111.

⁹³⁾ Viz článek *Un prieten al românilor, dl. dr. Urban Jarník*, „*Calea Vieții*“, Orăștie, I, čís. 8 z 1. srpna 1916, str. 8.

⁹⁴⁾ Skutečně, druhé vydání přehlédnuté Horiou Petrescem, vyšlo krátce po Jarníkově smrti v r. 1923.

dá Goldiș k dispozici stránky svého deníku, v němž pak Jarník uveřejňuje řadu článků různého obsahu. Ostatně Jarník v té době dále spolupracuje s novinami *Gazeta Transilvaniei* i s dalšími sedmihradskými listy (*Unirea*, *Blaj*, *Gazeta Poporului*, *Sibiň*, *Pagini literare*, *Blaj*, *Foiaia Oraviții* aj.), čímž nahrazuje dočasné přerušení svého dialogu s přáteli a známými v Moldavsku a Valašsku. Zato po skončení války a se vznikem nového československého státu se Jarníkovi otevírají nové perspektivy pro rozšíření styků s Rumuny.

Asi v polovině dubna 1919 je Jarník požádán vládou republiky, aby navštívil Rumunsko, kde měl uspořádat řadu přednášek a navázat styky s významnými osobnostmi za účelem obnovení historických styků mezi našimi národy. I když v nenormálních podmínkách, hned po válce, taková cesta vyžadovala velké oběti a námahu, přesto Jarník bez velkého rozmýšlení přijímá návrh a 18. dubna 1919 se vydává do Bukurešti se svým synem Hertvíkem, tehdy ředitelem krajské knihovny v Brně. A vskutku, cesta byla plná nejistot a neočekávaných zvrátů, zvláště když vedla oklikou přes Vídeň, Záhřeb, a dále pak do Bukurešti.⁹⁵⁾

Přesto oba Jarníkové dorazili koncem dubna do hlavního města Rumunska,⁹⁶⁾ které starý Jarník neviděl od roku 1879. Jistě že mnozí z jeho kolegů a přátel nebyli naživu, ale uvítaly jej jiné osobnosti se stejnou láskou a vřelostí, s jakou byl přijat on sám před 40 lety. Přítomnost obou Jarníků v Bukurešti se stala událostí širokého ohlasu ve veřejnosti. Jarník senior měl několik přednášek, které vzbudily velký zájem, zvláště v okruhu prof. Nicolae Iorgy. 7. května Jarník mluvil spolu s Hertvíkem v Rumunském Atheneu o *Rumunsko-československých stycích v minulosti i v budoucnosti*,⁹⁷⁾ jiný den měl v sále Senátu další přednášku s názvem *O lásce k rumunské mluvě a písni*, o které jsme se již zmínili. Protože Jarník dlouhou dobu předtím pracoval pro zlepšení hmotné situace českých studentů, ukázal i studentům bukureštským v jedné své přednášce, v čem spočívá v Československu systém sociální péče o nemajetné studenty. Z novin jsme informováni, že při této příležitosti dva rumunští studenti přečetli pozdravné poselství československým studentům.⁹⁸⁾

Přednášky obou poslů přátelství měly neobyčejný ohlas. Tak noviny *Neamul Românesc* pod vedením prof. N. Iorgy informují veřejnost o programu pobytu obou Jarníků v hlavním městě Rumunska.⁹⁹⁾ Rovněž v novinách *Izbînda* nalézají tyto události ohlas v článku *Rumunsko-československé vztahy. Přednášky pánů*

Jarníků.¹⁰⁰⁾ Na okraj těchto přednášek píše Nicolae Iorga článek nazvaný *Češi a Rumuni*, v němž po řadě historických úvah navrhuje založení stipendia pro jednoho rumunského studenta, který by studoval slavistiku na universitě v Praze. Současně také navrhuje výbor intelektuálů, který by vypracoval statut Rumunsko-československé společnosti. Nakonec rumunský profesor vyjadřuje vskutku prorockou vizi. Vzpomínaje na rumunské raněné ošetřované opatem Zavoralem, N. Iorga píše: „Nadejde čas, kdy rumunská vojska ze Sedmihradska budou prvními obránci české svobody.“¹⁰¹⁾ A opravdu, to se uskutečnilo v době druhé světové války.

Také Hertvík má interview o *Sociálních potížích, zařízeních a potřebách v Československu*,¹⁰²⁾ rovněž přednáška o *Lásce k rumunské lidové mluvě a písni* byla široce komentována v novinách prof. N. Iorgy.¹⁰³⁾ Konečně N. Iorga sám, zabývá se v jiném článku oběma Jarníkovými přednáškami, píše tato lichotivá slova o způsobu, jak mluvil posel československého lidu: „Je to opravdový poklad vzpomínek, které splývají tak přirozeně a krásně se rtů tohoto sedmdesátníka, jehož životní síla ho činí jistě o 40 let mladším.“¹⁰⁴⁾

Za svého pobytu v Bukurešti se oba Jarníkové těšili neobyčejné pozornosti nejvyšších kruhů rumunské společnosti. Noviny zaznamenávají, že jeden den je přijal v audienci král a pozval na oběd.¹⁰⁵⁾ Rumunská akademie, která nemohla za války v r. 1916 oslavit 50. výročí svého založení, vzpomíná této události na svém jubilejním zasedání v květnu. Jarník se účastní schůze Akademie jako její člen korespondent a dne 16. května předčítá pozdravné poselství České akademie v Praze.¹⁰⁶⁾ Mezi členy Akademie se Jarník setkal s prof. *Dimitriem Onciulem*, svým bývalým žákem na vídeňské universitě. Slavnostního zasedání Akademie se zúčastnila také skupina francouzských profesorů, mezi nimi byl i známý romanista *Mario Roques*; Akademie uspořádala na jejich počest slavnostní oběd, na který byli pozváni i oba Jarníkové. Noviny, které zprávu o tomto obědu zaznamenávají, dodávají, že Jarník senior při připitku „dovedl být okouzlující svými vzpomínkami i ve franštině“.¹⁰⁷⁾

Jarník vzpomíná na své staré známé a některé vyhledá. Tak se setkává s Ispirescovými dcerami, které v té době byly učitelkami v Bukurešti. Navštíví též *A. D. Xenopola*, kterého však nalézá zestárlého a nemocného. Před svým odjezdem z Bukurešti Jarník navštíví Školní úřad a Církevní úřad, dvě kulturní instituce

⁹⁵⁾ Jarník uveřejnil o něco později své dojmy z této cesty pod názvem *Iar printre români* v „*Transilvania*“, Sibiň, LII (1921), 3, str. 168—173, 4, str. 270—288.

⁹⁶⁾ 27. dubna noviny „*Neamul Românesc*“ uveřejňují na první stránce fotografii Jarníka a jeho syna (čís. 86 z 27. IV. 1919).

⁹⁷⁾ Přednáška byla ihned vtištěna jako brožura pod stejným názvem *Relațiunile româno-čehoslovace din trecut și din viitor*, Bukurešť, 1919.

⁹⁸⁾ Viz „*Adevărul*“, Bukurešť, XXXII, čís. 10773 z 15. V. 1919 a „*Dimineața*“, Bukurešť, XVI, čís. 4684 z 16. V. 1919.

⁹⁹⁾ Viz „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 89 z 1. V. 1919, čís. 92 ze 6. května 1919 a čís. 97 z 14. V. 1919.

¹⁰⁰⁾ Viz „*Izbînda*“, Bukurešť, I, čís. 164 z 6. V. 1919.

¹⁰¹⁾ Srv. „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 95 z 11. V. 1919.

¹⁰²⁾ Viz „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 93 z 9. května 1919.

¹⁰³⁾ Idem, čís. 103 z 21. V. 1919.

¹⁰⁴⁾ Srv. *După conferințele domnului Jarník* v „*Neamul Românesc*“, Bukurešť, XIV, čís. 101 z 19. V. 1919.

¹⁰⁵⁾ Viz „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 97 ze 14. V. 1919. Událost zaznamenal i „*Glasul Bucovinei*“, Černovice, II, čís. 146 z 18. V. 1919.

¹⁰⁶⁾ Viz „*Analele Academiei Române*“. *Dezbaterile*. Série II, sv. XXXIX (1916—1919), Bukurešť, 1921, str. 260—262.

¹⁰⁷⁾ „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 103 z 21. V. 1919.

na úrovni ministerstev, kde dostane publikace a diapozitivy pro své další přednášky o Rumunsku. Protože choval staré sympatie také k Albáncům, nezapomíná se zastavit v albánské kolonii v Bukurešti, kde byl velmi vřele přijat; ve *Společnosti macedo-rumunské* měl přednášku *Rumuni na balkánském poloostrově*.¹⁰⁸⁾ Macedonští studenti, kteří se tohoto setkání zúčastnili, přečetli pozdrav adresovaný českému studentstvu.¹⁰⁹⁾

Po téměř čtyřtýdenním pobytu v hlavním městě Rumunska, kde byli svědky upřímných projevů sympatie, vydávají se oba Jarníkové na cestu do Jasů. Při odjezdu starý profesor se loučí se všemi, kteří „je přijali s nesmírnou láskou“ upřímnými slovy a srdečným „sbohem!“¹¹⁰⁾ Místní noviny oznamují jejich příjezd do hlavního města Moldavska vřelými slovy hlubokého obdivu k poslům československého lidu. Jarník senior je představen veřejnosti stejně jako v r. 1911, jako „velký rumunofil“. Zdá se, že toto epiteton, které mu jednomyslně udělila rumunská inteligence, vžilo se v rumunské veřejnosti, zvláště když obyvatelé Jasů nezapomněli na úspěch a sympatie, které vzbudila Jarníková návštěva na univerzitních oslavách v r. 1911.

Noviny *Mișcareea*,¹¹¹⁾ *Opinia*¹¹²⁾ a *Evenimentul*¹¹³⁾ oznamují příjezd „přátel Rumunska“, „velkého rumunofila Jana Urbana Jarníka“ do Jasů ke dvěma přednáškám. Za 24 hodin noviny *Opinia* zprávu opakují a dodávají, že Jarník byl v Jasech již v r. 1911, kdy mu král udělil *Řád rumunské koruny, stupeň komandéra*.¹¹⁴⁾ „Jasy připraví tomuto věhlasnému ctiteli Rumunů skvělé přijetí“, píše noviny *Mișcareea* z 23. V. 1919.

Při příjezdu do hlavního města Moldavska byli českoslovenští hosté přivítáni prof. *Iliem Bărbulescem* a *D. Motolescem*, dávnými přáteli Jarníka staršího. V hlavním městě Moldavska měl Jarník mnoho obdivovatelů, s kterými si dopisoval až do vstupu Rumunska do první světové války. Byla mezi nimi i *Maria Dr. Gavrilscová*, která v novinách „*Evenimentul*“ stručně vylíčila cestu, kterou Jarník prošel, aby se naučil rumunsky. K nově přichozímu se obrací těmito nadšenými slovy: „Buď vítán mezi bratry, Ty, který jsi chvějícíma rukama laskal a mírnil bolesti a rány těch, kteří nikde neviděli pomoc... Buď vítán a buď nám zdrav!“¹¹⁵⁾ Stejným obdivným slohem píše i další Jarníková partnerka *Maria C. Butureanová*, která mu vzdává „hold hluboké úcty a obdivu“.¹¹⁶⁾

V Jasech měli čeští hosté dvě přednášky, jednu na universitě, druhou v sále

místního divadla. „Četné a vybrané obecnostvo se shromáždilo včera večer v aule university, aby vyslechlo přednášku pana Jarníka“, píše noviny *Opinia*.¹¹⁷⁾ Mezi významnými osobnostmi byl i *generál Petala*, velitel armádního sboru v Moldavsku. Za svého pobytu v Jasech byli jeden den oba Jarníkové hosty generála, který choval upřímné city přátelství k novému československému státu.

Třetí zastávkou byly Černovice, kde připravili českým hostům jedno z nejvřelejších přivítání. Na nádraží byli uvítáni skupinou universitních profesorů v čele s rektorem *Saghinem*. Gubernátorem Bukoviny byl tehdy prof. *Ion Nistor*,¹¹⁸⁾ starý přítel československého lidu, který se staral o to, aby pobyt obou Jarníků v hlavním městě Bukoviny byl co nejpříjemnější. Místní noviny *Glasul Bucovinei* o této události psaly velmi obšírně. Již 19. května oznamovaly příjezd českých hostů do Černovic.¹¹⁹⁾

Když universitní profesor *Romulus Cindea* oznamuje příjezd jednoho z „nejupřímnějších přátel Rumunů“ do Černovic, dodává: „S hlubokou sympatií, kterou chováme k českému národu, a s vděčnou láskou k neúnavnému učiteli z Prahy panu Urbanu Jarníkovi voláme upřímně — buďte vítán!“¹²⁰⁾ Přednášky se konaly za přítomnosti četného obecnostva v místním divadle. Jarník s humorem vypráví o projevech sympatie, kterých se mu tehdy dostalo: „Vznešeného obecnostva bylo nesmírně mnoho; nejen že mi házeli na jeviště květiny jako nějaké primadoně, ale dokonce studenti, když jsem opouštěl divadlo, mě najednou vyzvedli na ramena, až se mi hlava zatočila.“¹²¹⁾

Tytéž noviny referují na svých stránkách i o úspěchu těchto přednášek¹²²⁾ a obšírně komentují přednášku Hertvíkovu, uvádějice i výňatky z ní.¹²³⁾ V hlavním městě Bukoviny se Jarník znovu shledal s několika přáteli a kolegy, které poznal za jiných okolností: s prof. *Teodorem Tarnavským*, s kterým se setkal v Jasech v r. 1911, s prof. *Valeriem Șesanem*, svým přítelem a obdivovatelem, s prof. *Alexem Procopoviciem* a dalšími.

Další zastávkou na pouti českých hostů bylo město Blaj, které starého Jarníka obzvlášť přitahovalo. Vždyť právě sem přišel před 43 léty při své první cestě do Rumunska! A protože se nedalo jet přímo z Černovic do Blaje, museli se oba Jarníkové vrátit do Bukurešti a odtud vlakem do Blaje. Příjezd do města nad

¹⁰⁸⁾ „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 100 ze 17. V. 1919.

¹⁰⁹⁾ Viz „*Dimineața*“, Bukurešť, XVI, čís. 4687 z 19. V. 1919.

¹¹⁰⁾ Srv. *Rămas bun* v „*Neamul Românesc*“, XIV, čís. 106 z 25. V. 1919.

¹¹¹⁾ V rubrice *Prietenii României* v „*Mișcareea*“, Jasy, XIII, čís. 89 z 9. května 1919.

¹¹²⁾ *Renovatus, Un mare filoromân la Iași* v „*Opinia*“, Jasy, XV, čís. 3628 z 22. V. 1919.

¹¹³⁾ * * * *Marele filoromân Ion Urban Jarnik la Iași* v „*Opinia*“, Jasy, XV, čís. 3628 z 22. V. 1919.

¹¹⁴⁾ *Renovatus, Vizita d-lui I. Urban Jarnik* v „*Opinia*“, Jasy, XV, čís. 3629 z 23. V. 1919.

¹¹⁵⁾ Srv. *Prof. Ioan Urban Jarnik la Iași* v „*Evenimentul*“, Jasy, XXVII, čís. 76 z 24. V. 1919. Viz též „*Mișcareea*“, XIV, čís. 101 z 25. V. 1919.

¹¹⁶⁾ Srv. *Prof. Dr. I. Urban Jarnik* v „*Opinia*“, XV, čís. 3631 z 25. V. 1919.

¹¹⁷⁾ „*Opinia*“, XV, čís. 3631 z 25. V. 1919. Viz též „*Evenimentul*“, XXVII, čís. 77 z 25. V. 1919.

¹¹⁸⁾ Ion Nistor uveřejnil rozsáhlou studii nazvanou *Cehoslovacii si români* v „*Codrul Cosminului*“, Černovice, VI (1929—1930), str. 263—342.

¹¹⁹⁾ Viz „*Glasul Bucovinei*“ — Černovice, II, čís. 140 z 19. V. 1919. 25. V. 1919 tytéž noviny informují čtenáře znovu o Jarníkově přednášce (čís. 152).

¹²⁰⁾ R. Cindea, *Un mare prieten la Cernăuți* v „*Glasul Bucovinei*“, II, čís. 152 z 25. května 1919.

¹²¹⁾ Srv. *Iar între români* v „*Transilvania*“, Sibiň, LII (1921), 4, str. 281.

¹²²⁾ R. Cindea, *Doi buni prieteni ai românilor* v „*Glasul Bucovinei*“, II, čís. 156, z 31. V. 1919.

¹²³⁾ Srv. *Dr. Ioan Urban Jarnik și fiul la Cernăuți* v „*Glasul Bucovinei*“, II, čís. 155 z 29. V. 1919.

Tirnavou se časově shodoval s návštěvou krále a královny, kteří se zde měli zúčastnit národopisného festivalu. Z toho důvodu vznikla celá řada zmatků, které znemožnily českým hostům realizovat plán přednášek, jak si přáli. Ale díky knězi profesorovi *Victoru Macaveiovi*, kterého Jarník znal již od r. 1911, podařilo se českému hostu promluvit „v přeplněném sále“ místního gymnasia.

Cesta z Blaje do Sibině, poslední etapy této triumfální a plodné pouti, byla již bez obtíží, ale ani tam se o této návštěvě nic nevědělo.¹²⁴⁾ Na štěstí jak v Sibini tak i jinde se čeští hosté setkali se starými známými, kteří jim podali pomocnou ruku. Po dva dni za sebou, 2. a 3. června, měli oba Jarníkové přednášky v sále společnosti Astra v Sibini. Jarník senior se zmiňuje ve svých vzpomínkách o tom, jak „přítel Andrei Birseanu, předseda společnosti Astra, je představil obecnstvu, které zaplnilo sál do posledního místa a které se snažilo vším možným způsobem projevit svou radost nad tím, že nás má ve svém středu.“¹²⁵⁾ Jak vidět, v Sedmihradsku se méně psalo o návštěvě obou Jarníků, protože tam byl ještě válečný stav. Jediné noviny v Sibini, *Foia Poporului*, zaznamenávají zprávu, že Jarník měl přednášku „v jazyku rumunském, kterým tak dobře mluví“.¹²⁶⁾

Při návratu domů byla cesta ještě únavnější. Pro následky války byli hosté nuceni vrátit se znovu do Bukurešti a odtud se vracet stejnou cestou, kterou přijeli: Bukurešť, Timișoara, Segedin, Maribor, Štýrský Hradec, Vídeň, Brno, Praha. Po téměř dvou měsících jsou Jarníkové opět doma, plní vzpomínek a radostných dojmů. Starý Jarník ani netušil, že tato jeho *Via triumphalis*, provázená všude mohutnými projevy sympatií, bude jeho poslední cestou za Rumuny.

*

Hned po svém návratu domů koncem června dává Jarník popud k založení Česko-rumunské společnosti, řízené výborem, v jehož čele byl on sám. 23. prosince 1919 se koná valné shromáždění společnosti, na kterém byl zvolen nový výbor a byly položeny organizační základy této společnosti. Členy výboru byli: *Jarník*, předseda, *Titus Onciul*, místopředseda, *B. Němec*, opat *Zavoral*, major *Vecchi*, prof. *Karel Kadlec*, *Gh. Staca* a *I. Weidenhoffer*, členové. Ale nejen to. Ihned po válce Jarník znovu navazuje své písemné styky s partnery, kteří zůstali naživu, v Moldavsku i ve Valašsku. Tak udržuje zajímavou korespondenci s *Ovidem Densușianem* až do 21. prosince 1922 a pokračuje v dialogu s *N. Iorgou*, *Ionem Bianem*, *Arturem Goroveiem*, *Șt. Șt. Tușescem*, *Garabetem Ibrăileanem* aj. Je zajímavé, že poslední dopisy psal Jarník svým nejbližším přátelům, *Andrei Birseanovi* a *Horiuvi Petrescovi*, 22. prosince 1922, přesně tři týdny před svou smrtí.

Dne 12. ledna 1923 Jan Urban Jarník zavřel oči navždy, zanechav za sebou

¹²⁴⁾ I když už při odjezdu z Černovic dal profesor Ion Nistor poslat do Blaje a Sibině telegramy oznamující příjezd obou hostů, telegramy vzhledem k poválečným potížím včas nedošly.

¹²⁵⁾ Ioan Urban Jarník, *Iar între români*, v „Transilvania“, Sibině, LII (1921), 4, str. 288.

¹²⁶⁾ Viz „Foia poporului“, Sibině, XXVII, čís. 22 z 8. VI. 1919.

jednu z nejzajímavějších kapitol z dějin lidských vztahů — dialog velkého přátelství. Zpráva o Jarníkově smrti se rozléta po celém Rumunsku a všude vzbudila hluboký zármutek. 32 nekrologů, které vyšly v rumunských novinách a časopisech, jsou výrazem nejen popularity, ale i lásky a obdivu, kterým se těšil mezi Rumuny. „Zesnul, leč do posledních okamžiků se snažil nám ve svých vzpomínkách vřelými slovy říci, kolik srdce vložil do svého úsilí nás poznat“, napsal Ovid Densușianu.¹²⁷⁾ „Je pro nás“, říká prof. Ion Georgescu, „symbolem sbratření dvou sousedních národů, které mají žít v co nejsrdečnějších vztazích.“¹²⁸⁾

A vskutku, zemřel ušlechtilý člověk v plném slova smyslu, člověk, který upřímností svých citů k lidem, nezištnou láskou k svým bližním, svou laskavostí a okouzlejícím způsobem jednání, svou podnětnou činností vytvořil tento dialog velkého přátelství, jedinečný v dějinách evropské kultury. S odstupem sta let od té doby, co Jarník „objevil“ rumunský jazyk, ohlasy tohoto dialogu zaznívají až k nám jako poselství vřelého, opravdového přátelství.¹²⁹⁾

*

¹²⁷⁾ Viz „Viața Nouă“, Bukurešť, XVIII (1923), čís. 12, str. 227.

¹²⁸⁾ Srv. Dr. Jan Urban Jarník v „Calendarul Asociațiunii pe anul visect 1924“, Sibině, XIII (1924), čís. III, str. 141—145.

¹²⁹⁾ Dopisy uvedené v tomto článku jsou uloženy v archívech těchto institucí: Knihovna Akademie RSR v Bukurešti, Ústřední státní knihovna v Bukurešti, Universitní knihovna v Kluži, Knihovna společnosti Astra v Sibini.

MATERIÁLŸ

**PROJEKT JANA PURKYNĚ NA VYBUDOVÁNÍ
FYZIOLOGICKÉHO ÚSTAVU NA PRAŽSKÉ UNIVERZITĚ¹⁾**

JAN HAVRÁNEK

V pozůstalosti hraběte Lva Thuna ve Státním archivu v Děčíně je pod signaturou A3 XXI D 9 uložen dopis, který dne 22. října 1849 zaslal z Vratislavi Jan Ev. Purkyně hr. Lvu Thunovi, tehdejšímu ministru školství. Dopis obsahuje tři dvojlisty 290×230 mm psané na kvalitním dopisním papíře a podává svědectví o plánech, které již dvaasedesátiletý Purkyně spojoval se svým příchodem do Prahy na univerzitu, kde mu byla nabídnuta katedra fyziologie. Dopis byl adresován Thunovi, který projevil velký zájem na tom, aby se Purkyně dostal do Prahy a u něhož se Purkyně právem domníval, že najde pochopení pro své velkorysé projekty zbudování fyziologického ústavu jako pracoviště jak vědeckého, tak i pedagogického. Ba dokonce, jak ukazuje text úvodního zdůvodnění, kladl Purkyně na vzdělávací poslání nového ústavu prvořadý důraz.

Purkyně měl již za sebou více než čtvrt století bohaté a mnohostranné vědecké i učitelské činnosti na vratislavské univerzitě, když se shodou okolností naskytla možnost ujmout se stolice svého oboru v Praze. Obecně bylo známo, že odedávna bylo Purkyňovým přáním, aby se mohl stát profesorem v Praze. Zajímal se o pražskou profesuru několikrát již dříve. Mezi rokem 1824 a 1831 se ucházel o šest neobsazených stolic v Praze. Nejvíce soustředil svou pozornost na pražskou stolicí fyziologie po smrti profesora Rottenbergera v roce 1834, kdy nejen vypracoval obsáhlé podání, určené zřejmě ministru Františku Antonínu hraběti z Kolovrat, který stál tehdy ve Vídni v čele ministerstva vnitra, příslušného pro školské otázky, ale také sám navštívil Prahu.²⁾ Tehdy však neuspěl. Znovu se

1) Úvodem chci poděkovat profesorovi Vladimíru Krutovi, který mi poskytl texty Purkyňových dopisů a dopisů jemu adresovaných, které má připraveny k vydání. Jedná se o korespondenci, která spolu s listy již publikovanými Jaroslavem Jedličkou dotváří obraz okolností, za nichž Purkyně vypracoval svůj projekt, jehož dosud neznámý originál jsem našel v děčínském archivu.

2) Svědčí o tom nedatovaný koncept dopisu uloženého v Purkyňově pozůstalosti v LA PNP I 31 3 Zní:

E. E.

Im Vertrauten zu dem vaterlichen Wohlwollen Eu. Excellenz gegen alle diejenigen, die der weisen Leitung und Vorsorge im Gebiete der Wissenschaft und insbesondere der medicinischen Doctrinen und Ausübung derselben anvertraut sind und als einer von denen, die unter diesem Walten ihre wissenschaftliche Bildung erlangt haben,

o možném Purkyňově příchodu do Prahy jednalo koncem roku 1848 v Kroměříži, když tam zasedal říšský sněm. Iniciativa k povolání, jak se zdá, vycházela od počátku od hraběte Lva Thuna a prostředníky při jednání byli Pavel Josef Šafařík a Václav Staněk. Již tehdy Purkyně kladl ve svém nepřímě vedeném jednání s ministrem kultu a vyučování Lvem Thunem důraz na to, aby v Praze měl dost prostředků na zařízení fyziologického ústavu.³⁾

Reálná možnost pro to, aby Purkyně byl povolán do Prahy, nastala tehdy, kdy pro svou činnost v revolučním roce 1848 musel z lékařské fakulty odejít profesor Karl Patruban. V červenci 1849 se vzdal pod nátlakem profesury a jeho rezignace byla záhy přijata. Již v srpnu se Lev Thun vyslovil, že „nemůže na uvolněnou stolicí fyziologie navrhnout Jeho c. k. Veličenstvu nikoho důstojnějšího než profesora Purkyně z Vratislavi“.

O tom, že existuje reálná možnost, aby byl povolán do Prahy, byl Purkyně informován dopisem Josefa Čermáka, bratra Purkyňova žáka fyziologa J. N. Čermáka, z 12. září 1849. Mladý lékař v něm Purkyňovi oznamoval, že Lev

wagt es der Unterzeichner Eu. E. mit der Bitte sich zu nähern, ihm das Lehramt der nunmehr durch den Tod des seligen Prof. Rottenberger ledig gewordenen Lehrkanzel der Physiologie an der k. k. prager Universität anvertrauen zu wollen. Derselbe hat einen physiologischen Concurs zu Wien im J. 1821 nicht ohne Beifall der dortigen Professoren abgelegt, auch sich dem Concurs für die Anatomie an der medic. chir. Anstalt zu Laibach in Prag unterzogen, wo er 4 Jahre unter Leitung des H. Prof. Ilg und noch früher 3 Jahre im allgemeinen Krankenhause nach Möglichkeit dem Staate zu dienen sich bestrebt hat. Dringende Umstände, namentlich die sorgfältigere Versorgung einer kränklichen alten Mutter zwangen ihn, die ihm dargebotene Gelegenheit, eine medicinische Professur in Breslau zu erhalten, das Vaterland zu verlassen. Es sind seit dem elf Jahre verflossen, wo sich derselbe nach allen seinen Kräften bemüht hat, sein Amt nach allen seinen Kräften zu verwalten und (škrt — hatte das Glück) die Wissenschaft durch (škrt — wahre) manche rein wichtige Entdeckungen zu fördern, und glaubt derselbe, den österreichischen (škrt — medicinischen) naturwissenschaftlichen und medicinischen Anstalten, die unter den Auspicien Eu. Excellenz eines neuen gedeihlichen (škrt — Schwungs) Blüthe sich erfreuen, nicht Unehre gemacht zu haben. Gegenwärtig noch in den besten Jahren seiner Kräfte wünsche er, durch unmittelbares Wirken auf die Bildung der Jugend wenigstens für einen Theil der ihm gewordenen Wohlthaten seine Dankbarkeit dem Vaterlande zu bezeugen und in die alten, freundlichen Verhältnisse seiner (škrt — Lehrers) ehemaligen Wohlthäter, Lehrer und Jugendfreunde zurückzutreten und (škrt — auch) namentlich seiner 78 jährigen Mutter unter heimatlichen (škrt — Ver) Umgebungen ein ruhigeres Alter zu bereiten. Wenn E. E. sich herablassen wollen, über den Lebenswandel des Unterzeichneten (škrt — sich) in jeder Hinsicht sich näher zu erkundigen, so werden Hochdieselben vielleicht meinem Wunsche und meiner Bitte nicht ganz entgegen sein und bei seiner kais. königl. Majestät eine wohlwollende Zu- und Fürsprache einzulegen die Gnade haben. In der besten Hoffnung und Gewährung seiner Wünsche zeichnet sich in tiefster Ergebung.

Eu. Excellenz

unterthäniger Dr

J. Purkinje

prof. der. Physiol. und Pathol

Srv. rovněž: Otakar Matoušek, Jan Purkyně v Čechách. Ve sborníku Jan Evangelista Purkyně. Badatel — národní buditel. Red. B. Němec — O. Matoušek. Praha 1955, str. 60.

³⁾ Zmiňuje se o tom v dopise, který napsal 16. 9. 1849 J. Hamerníkovi. Srv. pozn. ⁵⁾

Thun vyzval profesora Hamerníka, aby se soukromě obrátil na profesora Purkyně, zda by se chtěl vrátit do milované vlasti a kdyby tomu tak bylo, aby vyšetřil, co by měly ministerstvo a profesorský sbor učinit, aby pro Purkyně se stalo jeho povolání do Prahy co nejpříjemnější.⁴⁾

Purkyně se ihned obrátil obšírným dopisem, datovaným 16. září 1849, na Hamerníka přímo. V dopise uvedl přesně své dosavadní příjmy a pracovní podmínky na fakultě vůbec a ve fyziologickém ústavu zvláště. Na závěr pak vyslovil přání, aby také v Praze mu byl zřízen fyziologický ústav, aby se zde mohl věnovat jen výuce a vědecké práci a nebyl nucen se zabývat lékařskou praxí.⁵⁾

⁴⁾ Tento dopis, uložený v LA PNP I 31 1 a vydaný též J. Jedličkou v edici Jana Ev. Purkyně korespondence, sv. I, str. 113 zní:

Verehrter Herr Professor!

Prag, 12. 9. 1849

Im Auftrage meiner Mutter hat mir Mahler Čermák beiliegende drei Karten mit dem Ersuchen übergeben, selbe an Sie, Herr Professor, zu senden.

Für einige Zeilen bitte ich um ein williges Gehör, die einen Auftrag enthalten sollen, der mir vom Professor Hamerník anvertraut wurde; Professor Hamerník ist vom Minister Grafen Thun angegangen worden, sich privatim auf nicht officiellm Wege bei Herrn Professor zu erkundigen, ob es in Ihrem Wunsche läge, in Ihre so hoch schätzende Vaterstadt zurückzukehren und, wenn es der Fall wäre, was das Ministerium und der Lehrkörper thun könnten, um Ihre Stellung hier bei uns in jeder Beziehung so angenehm als möglich zu machen. In der nächsten Sitzung des Lehrkörpers, die in 14 Tagen stattfinden wird, soll dieser für unsere Fakultät so wichtiger Gegenstand zu Verhandlung kommen, und Herr Professor Hamerník wäre es sehr lieb, wenn bis zu dieser Zeit Herr Professor Ihre Meinung aussprechen wollten, damit die Anträge gleich nach Ihrem Wunsche gestellt werden könnten.

Einem baldigen, dem Wunsche so vieler günstigen Aussprüche von Ihnen, Herr Professor, entgegengehend zeichne ich mich

Ihr Sie hochschätzender

Josef Čermák

Med. et chir. Doctor

Dem Matz meinen Gruss.

⁵⁾ Purkyňův dopis Josefu Hamerníkovi, který je uložen v LA PNP I 31 1 zní:

Breslau 16ten Sept. 1849

Sr. Wohlgeboren dem Herrn Prof. Dr. Hamerník in Prag.

Verehrter Herr Kollega!

Ich beelle mich Ihrer Anfrage, welche Sie an mich durch H. Dor. Czermak richteten, sogleich zu genügen, um Sie in den Stand zu setzen, bei den Verhandlungen des Lehrkörpers der Universität über meine etwaige Berufung nach Prag die nöthigen Auskünfte geben zu können, die sich auf meine gegenwärtigen Verhältnisse bei hiesiger Universität, meine sonstigen Wünsche, Bedürfnisse etc. beziehen.

1 Als Professor ord. (škrt — beziehe) erhalte ich eine Besoldung von 1200 rt., dafür ich jedes Semester ein Colleg. publicum über Physiologie oder Pathologie zu lesen verpflichtet bin, ausserdem hab ich Antheil zu nehmen an den examen rigoros. der med. Fakultät und das Decanat zu verwalten, wenn auf mich die Wahl fällt.

Als einer der drei Seniores der Fakultät beziehe ich ein praecipuum von der Taxe für die exam. rigorosa von jedem Candidaten à 27 rt., was die Zahl der Examinanden durchschnittlich zu 15 angenommen, jährlich 400 rt. ausmacht.

Das Collegium priv. der Physiologie, welches ich jedesmal im Sommersemester lese, macht bei der Durchschnittszahl von 20 Zuhörern à 10 rt. Honorar 200 rt. Das Collegium der Experimentalphysiologie das Honorar zu 3 rt. macht 60 rt., ebenso das der Histologie 60 rt. Ausserdem bin ich Mitglied der Staatsexamenscommission, was im Durchschnitt 70 rt. abwirft.

Somit belaufen sich meine Einnahmen, mir geringen Abweichungen, auf 2000 rt. jährlich. Pensionen für Universitätsprofessoren sind bisher in Preussen nicht systematisirt. Wenn jemand in den Fall kommt, die Pension ansprechen zu müssen, so

O Purkyňově povolání do Prahy jednalo dne 27. září 1849 zasedání profesorského sboru lékařské fakulty a ještě téhož dne informoval Purkyně o výsledcích jednání Josef Hamerník tímto listem:⁶⁾

ist die Bewilligung und Bestimmung davon unmittelbar von der Gnade des Königs abhängig. Für die Wittwen und Waisen der Frühverstorben sorgt ein eigener Universitätspensionsfond, der aus den Pflichtbeiträgen der Mitglieder erwachsen ist.

2. Als Direktor de physiologischen Instituts beziehe ich keinen eigenen Gehalt, auch genieße ich nicht ein freies Quartier in dem Gebäude, da es dazu (leider nicht ganz ohne meine Versäumniss) ursprünglich nicht eingerichtet wurde. Der Gebrauch des Instituts und seiner Mittel gewähri aber eine grosse Unterstützung für meine wissenschaftliche Zwecke und Bedürfnisse, die ich sonst aus Privatmitteln hätte bestreiten müssen. Ausserdem ist mir ein am Institute gelegener geräumiger Garten zum Privatgenusse überlassen, bis etwa die Zeit kommen würde, einen Theil des Gartenraums zum Aufbau eines neuen physiol. Instituts zu verwenden, wobei denn auch für Quartire des Personals gesorgt werden müsste, da jede Trennung der Wohnung bei so mannigfaltigen Objecten und Operationen physiol. Forschung für das Gedeihen der Anstalt nachtheilig ist. Im Institutslocale habe ich zwei Zimmer zum Aufenthalt bei Tage disponirt, ausserdem meine Naturwissenschaftliche Bibliothek dort aufgestellt. An Geldern zur Verwendung für die Zwecke des Instituts ist mir zur Disposition gestellt:

- a) 500 rt. Personaletat, wovon ein Aufwärter mit 130 rt., ein wissenschaftl. Assistent mit 200 rt. besoldet werden, der Rest wird für Honorirung von Zeichnern, anatom. Hilfsarbeitern und auf Bücher verwendet.
- b) Als Realetat sind bisher nur 250 rt. ausgeworfen, deren Geringheit theils durch besondere Bewilligungen von Seiten des Ministeriums, theils durch Ersparnisse aus dem Personaletat nachgeholfen wurde.

3. Ein fernerer Emolument ist die in naturwissenschaftlicher Hinsicht sehr gut ausgestattete (letzhin hat sie auch die Ottoschen Bücher und Kupferwerke an sich gebracht) und mit bedeutenden Fonds begabte Universitätsbibliothek. Ebenso wäre noch die anatomische und zoolog. Sammlung zu erwähnen, insofern sie mit zu meinen Studien- und Lehrmitteln gehören.

Dies ist beiläufig alles, was ich zu sagen hatte, um Sie über die Verhältnisse meiner hiesigen Anstellung zu benachrichtigen, ohne jedoch damit sagen zu wollen, das ich ein gleiches in Prag erwarte, wo sich manches andere zum Ersatz bieten wird, was hier nicht zu haben ist.

Dass ich wünsche, in mein Vaterland zurückzukehren, werden Sie selbst persönlich überzeugt sein. In dieser Hinsicht bin ich schon einmal im vorigen Jahre, halbofficiell, von Kremsier aus durch H. Dr. Staněk befragt worden. und dass bejahend geantwortet, wird er Ihnen bezeugen. Auch habe ich an den H. Minister Gr. v. Thun diesen Wunsch durch den H. Dr. Saffarik ausgedrückt. In Betreff der gewünschten Besoldung bezeichnete ich 2000 fl. an Dr. Staněk, ferner drückte ich die Aussicht aus, dass mir mit der Zeit Mittel geboten würden, ein physiolog. Institut in Prag einzurichten. Doch finde ich es unbescheiden, in dieser Hinsicht Forderungen zu machen. Ich vertraue einem hohen Ministerium und einem illustren Lehrkörper der Universität, dass wenn ich überhaupt genehm bin, mit Berücksichtigung dessen, dass die Physiologie als Complex aller Naturwissenschaft einen grossen litterarischen Apparat erfordert, dass ich, um ganz der Wissenschaft leben zu können, mich der medicinischen Praxis enthalten muss, dass meine Lehrkräfte, ex officio und aus freiem Willen in Prag noch mehr als hier in Anspruch genommen werden, zu geschweigen anderer Ansprüche, welche gemeinnützige Unternehmungen machen werden, denen ich mich weder werde entziehen können, noch wollen, man die Anträge meiner Location so stellen wird, dass ich in Stand gesetzt werde, mich so nützlich zu erweisen, als es mein Wunsch ist und meine Kräfte gestatten.

Ich schliesse mein Schreiben mit der Versicherung meiner vollkommensten Hochachtung und verbleibe

Ihr

freundlich ergebener College
Joh. Purkinje

6) LA PNP I 31 1, srv. též Jedlička, sv. I., str. 137.

Velevážený pane kolego!

Zdejší kolegium profesorů Vás vyvolilo dnes jednohlasně za profesora fysiologie na universitě pražské. Prosim, obraťte se k Jeho Excelenci panu ministru osvěty hraběti Thunovi a podejte mu své výminky stran fysiologického ústavu, není pochyby, že všecko potvrzeno bude. Radil bych, byste žádal o dva asistenty, a sice jednoho se 400 zl. a druhého se 200 zl. na stříbrě a aby docela záviseli od Vás, na jak dlouho byste je ustanovil, a o jednoho laboranta jako u chemického ústavu.

*Těše se na Váš brzký příchod do naší Prahy zůstávám Vaším
přítelem a ctitelem*

V Praze dne 27ho září 1849

Jos. Hamerník

Totéž datum nese i podání, které zaslal pražský medicinsko chirurgický direktorát ministerstvu. Podává v něm, podnícen byv výzvou ministerstva aby na stolicí uvolněnou po rezignaci Patrubanově byl povolán Purkyně, obsáhlé vyličení jeho vědecké dráhy a vřele doporučuje, aby také v Praze byl pod Purkyňovým vedením vybudován fyziologický ústav.⁷⁾ Po zdůraznění toho, že Purkyně pochází z Čech a je Čech,⁸⁾ následovalo závěrečné doporučení, které vrcholilo slovy, že „povoláním tohoto muže by každá univerzita získala zářící klenot a sbor naplní oprávněnou pýchou, bude-li moci mít takového člena ve svém středu.“ Obsáhlé podání podepsali profesori Ignác Nádherný a Vincenc Bohdálék.

Znění tohoto podání Purkyni, pochopitelně, známo nebylo. Podnětem k napsání dopisu, který níže uveřejňujeme, byl Hamerníkův dopis z 27. září 1849.⁹⁾ Pro

7) Celé podání je uveřejněno: Erna Lesky, Purkyněs Weg. Wissenschaft, Bildung und Nation. Wien 1970, str. 51—57. Zřízení ústavu se týká následující část podání: Professor Purkinje steht überdieß an der Spitze eines physiologischen Instituts, ja er ist als primärer Begründer desselben anzusehen, da auf seine dringenden, die Notwendigkeit und Nützlichkei desselben erweisenden Vorstellungen bei seiner h. Regierung dasselbe nach seinen Angaben und unter seiner Aufsicht erbaut und ausgestattet wurde.

Da nun auch in Prag ein physiologisches Institut von Sr. Majestät ins Leben gerufen wird: so ist vorzüglich Professor Purkinje der Mann, der berufen ist ein solches bedeutungsvolles Institut seiner hohen Bestimmung gemäss entsprechend einzurechten, ihm würdig vorzustehen und dasselbe zum Nutzen und Frommen der Wissenschaft zu leiten. In ihm finden wir den Mann, der Fähigkeit, Tatkraft und energischen Willen im gleich hohen Masse besitzt, auch in unserem Vaterlande tüchtige Physiologen zu bilden und heranzuziehen und so einmal dem lange tief gefühlten, ungeachtet Jahre lang wiederholter Ansuchen noch immer nicht befriedigten Bedürfnisse bei uns abzuhefen.

8) Tamtéž, str. 56. Cit. místo zní: Zu dem ist Professor Purkinje ein Landeskind und zwar ein Böhme. Er studierte an der Prager Universität mit Auszeichnung und wurde an derselben zum Doktor der Heilkunde promoviert. Als Prosektor bei der Lehrkanzel der Physiologie und Anatomie angestellt, suchte er sich während dieser Zeit eifrigst anatomische und vorzugsweise physiologische Kenntnisse nach Möglichkeit anzueignen und seine edle Wißensbegierde zu erweitern. Nur missliche Verhältnisse haben ihn unserer Universität entzogen.

9) Viz pozn. ¹⁶⁾ srv. též O. Matoušek, Jan Purkyně v Čechách. Ve sborníku: Jan Evangelista Purkyně. Badatel — národní buditel. Red. Němec — O. Matoušek. Praha 1955, str. 62.

ministra Lva Thuna bylo naopak rozhodující, že měl konečně v rukou doporučení profesorského sboru pražské lékařské fakulty tlumočené mu studijním direktorem a předložil 25. října císaři návrh na jmenování Purkyňovo, čímž bylo předběžné řízení ukončeno. Ještě téhož dne dostal i Purkyňův dopis.¹⁰⁾

Dopis začíná zdůrazněním všeobecného, filozoficko-pedagogického významu fyziologie, Purkyně se zmiňuje i o Thunově výnosu o zkouškách pro kandidáty gymnazijní profesury a uvádí, že by fyziologický ústav měl sloužit jak vzdělávání mediků, tak i kandidátů gymnazijní profesury, jejichž přípravou byla pověřena filozofická fakulta, která konečně roku 1849 přestala mít charakter přípravné fakulty a stala se zcela rovnoprávnou s ostatními fakultami. Následuje pak podrobně vypracovaný návrh na hmotné a personální vybavení fyziologického ústavu, jehož zřízení v Praze pokládal Purkyně za nejvyšší žádoucí proto, že „vědecký svět ode mne očekává, že učiním další pokroky v organizování fyziologického ústavu“. Měl to být, jak uvedl v závěru svého dopisu, ústav zařízený „velkorysým způsobem, jak by to odpovídalo kulturnímu významu Prahy v Evropě“. Nicméně Purkyně nekladl zbudování fyziologického ústavu jako podmínku svého nástupu do Prahy. Celým dopisem proniká radost, kterou měl z povolání na pražskou univerzitu a netají se tím, ba přímo to i výslovně uvádí, že by odešel do Prahy i tehdy, kdyby tam musel přednášet tak, jako na počátku své vratslavské působnosti, tj. čistě verbálně.

Purkyně se již dříve zajímal o to, jak bude vypadat pražský fyziologický ústav. V květnu roku 1846 odpověděl profesoru Vincenci Bohdálkovi, který jej žádal o radu, jak by měl být v Praze zařízen fyziologický ústav.¹¹⁾ Purkyně, který si byl právem vědom priority svého vratslavského ústavu, rád podal pražskému kolegovi zprávu o zařízení, organizaci a rozpočtu svého ústavu¹²⁾ a zakončil svůj dopis radou:

„Vy chcete ještě znát můj názor na fyziologický ústav, který má byti zřízen v Praze. Můžete si představit, že své vlasti a nádherné Praze, zvláště k zanedlouho nastávajícímu jubileu její univerzity, přejí nejnádhernější ústav.

Všechno stavění v Karolinu bylo by jenom flikováním. Když už se chce jednou něco velkého pro lékařskou přírodovědu postavit, tak postavme přírodovědecký ústav na Dobytčím trhu, kde je ještě místa dosti a spojme anatomii, fyziologii, zoologii, chemii, fyziku a všechno, co k řádnému teoretickému vzdělání lékaře náleží, se všemi byty příslušného personálu, což by živou medicínskou akademií nebo něco podobného vytvořilo.

¹⁰⁾ O. Matoušek, cit. pr., str. 63.

¹¹⁾ Dopis uveřejnil R. Pelíšek, Fysiologické ústavy Purkyňovy v jeho představách a ve skutečnosti. V: Jan Evangelista Purkyně. Badatel — národní buditel, str. 176—179. V. Kruta opravil mylný údaj editora v tom, že adresátem Purkyňova dopisu nebyl Patruban, ale Bohdálka. [Jan Purkyně, Pojem fyziologie. Vydal V. Kruta. Praha 1969, Doslov vydavatele, nestr.]

¹²⁾ R. Pelíšek, cit. pr., str. 178.

Odpusťte, že jsem své fantazii povolil uzdu, nemůžeme vědět, k čemu je to dobré.

Pravděpodobnější je — jak se již za mé přítomnosti v posledním podzimu v Praze proslýchalo, — že jestli vůbec ke zřízení fyziologického ústavu dojde, dostane místo v Karolinu. Nemohu proti tomu povšechně nic namítat, protože je mým pevným přesvědčením, že anatomie a fyziologie, pokud se týče používání prostředků a sil, nikdy nemohou být odděleny, i když jinak je ku prospěchu, že k vzdělání vědeckému lékařů a k podpoře vědy vůbec každý z těchto oborů vlastním profesorem a vlastním ústavem má býti reprezentován.

Je-li záhodno, aby nad nynějším anatomickým ještě jiný, fyziologický lokál zaveden býti měl, přenechávám úsudku stavebních znalců. Výhodno by bylo v každém případě, kdyby fyziologie měla nablízku anatomický a chemický ústav. Shledávám rozumným, že ředitel ústavu by měl v ústavu byt; vím jaké nevýhody pro nás i pro zdar ústavu zdejšího vzrůstají z toho, že nenuám takového bytu . . .¹³⁾

V podání z října 1849 se kupodivu Purkyně ani nezmiňuje o Karolinu, kde byl již shromážděn nevelký inventář fyziologického ústavu zahrnující kromě dvou úplných mikroskopů několik nástrojů, preparáty a chemikálie a kde se mělo začít se souhlasem vídeňského ministerstva s úpravou místností pro fyziologický ústav.¹⁴⁾ Snad o tom nebyl informován, snad nechtěl zmínkou o těchto chudických prvních krůčcích vůbec zatěžovat své velkorysé plány. Do Prahy Purkyně přesídlil 10. dubna 1850. Místnosti v Karolinu, které byly předtím dány Patrubanovi, nebyly Purkyňovi již přiřčeny. Již v říjnu 1850 měl pronajato 1. patro v domě ve Spálené ulici čp. 74 především díky tomu, že sám zajel do Vídně věc na ministerstvu přímo projednat.¹⁵⁾ Po roce, dne 6. října 1851 otevíral v tomto domě „s radostným pocitem . . . jako posvátný stánek fyziologické vědy“ nový ústav. V projevu při jeho otevření pohovořil nejprve o místě fyziologie mezi

¹³⁾ R. Pelíšek, cit. pr., str. 178—179.

¹⁴⁾ O. Matoušek, cit. pr., str. 66; J. Purkyně, Pojem fyziologie. Doslov V. Kruty.

¹⁵⁾ E. Rozsivalová, Život a dílo J. E. Purkyně. Praha 1956, str. 79; J. Fšotníčková, Neznámý dopis Jana E. Purkyně. Praha 1939 [Zvláštní otisk z Věstníku českých lékařů roč. 51, č. 20], str. 4—5. V dopise Purkyňově Janu Čermákovi z Prahy 13. října 1850 stojí mj.: „... Meine Affäre mit dem Institut geht ziemlich glücklich vom Statten. Meine Anträge sind bisher ziemlich glücklich durchgegangen. Auf 7 gr. u. 7 mittlere Microscope habe ich 2380 Fl. verlangt, darauf (wegen Mangel an Geld) 1360 Fl. vorläufig erhalten mit der Zumuthung später mehr zu verlangen. Ich habe zum Assistenten den im Ausland weilenden Doctor Hans Cz. und den Ihnen bekannten Karl Zölfel in Breslau zum Aufwärter mit Nachsicht des überanmassen Alters und 200 Fl. Reisegehd verlangt. Beides ist mir gewährt. Hans Čermaks Anstellung geht vom 17. September. Ob Zölfel kommen wird. Siebold dem ich deshalb geschrieben hat auf Erhöhung seines Gehaltes angetragen. — Da mir die mir nach früheren Verhandlungen unter Patruban vermittelten Localitäten im Carolin nicht zusagten, hab ich auf vorläufige Miethung des Hauses No. 74 in der Brenntegasse Judengasseecke wo sich ein geräumiger Turnsaal befand der sich zum Auditorium, Laboratorium etz. eignen wird angetragen. Die Entscheidung ist noch nicht gekommen. Doch hab ich nach einer Schnellreise aus Wien die Erlaubnis erhalten den Iten Stock miethen zu dürfen, was auch schon geschehen und ein beschiedenes Quartier für die obengenannten schon versorgt ist.“

vědami, o jejich metodách a ze široka o nutnosti praktického vzdělávání fyziologů. Na závěr pak dodal popis toho, jak by měl vyhlížet vzorný fyziologický ústav, jak by měl být vybaven a kteří pracovníci by v něm měli působit.¹⁶⁾ Tento bezmála dvacetistránkový elaborát připomíná v mnohém námět, který byl obsažen v podání z října 1849. Teoretický úvod zahajovací přednášky je ovšem propracovanější, i když některé formulace v původním podání, které se týkaly centrálního místa fyziologie mezi přírodními vědami, byly pregnančnější. V projevu je obsáhlý výklad o třídění fyziologických vědomostí, o metodách a pomocných vědách, který v původním podání neměl své místo. Obsáhlý výklad o vychování mladého fyziologa z roku 1851 neobsahuje zmínky o významu fyziologie pro gymnaziální profesory — ústav byl vybudován jednoznačně jako ústav lékařské fakulty. Zatímco výklad o vybavení ústavu je v zahajovacím projevu nesrovnatelně obsažnější, je úsek věnovaný personálu velmi podobný, ba místy (zřízení) shodný. V roce 1851 však Purkyně pokládal za optimální, aby v ústavu pracovali tři a nejen dva asistenti (r. 1851 užil označení adjukti), povinnosti původně navrhovaného fyziologicko-anatomického asistenta měly podle nástinu z roku 1851 připadnout dvěma osobám, z nichž u jednoho je na prvním místě uváděno, že se má věnovat anatomii a u druhého mikroskopii.

Thun Purkyňův dopis dostal dne 25. října 1849 a ihned na něj odpověděl. Dopis začíná radostnými slovy, jimiž Lev Thun vítá Purkyňovo rozhodnutí. Tento povzbudivý tón vrcholí ve dvou větách, které Thun v jinak německy psaném dopise napsal česky: „Toť jsou vlastenci, jakých velice potřebujeme, kéž bych mohl mnoho takových nacházeti! Však není-li počet jich ještě tak veliký, jak bychom sobě přáli, doufám, že se brzo utěšeně množství bude.“¹⁷⁾ V další části dopisu

¹⁶⁾ J. E. Purkyně, Pojem fyziologie. ČČM, roč. 25, sv. 4, str. 94—112; O. V. Hykeš — D. E. Hykešová, Pražský fyziologický ústav Purkyňův. Biologické listy, roč. 14, 1929, s. 226; E. Ebsstein, Purkinje der Begründer der Physiologischen Institute in Breslau und Prag. Hippokrates roč. 3., 1930—31.

¹⁷⁾ Thunova odpověď na Purkyňův dopis otištěný výše je uložena v LA PNP I 31 1. Zn.: Wien den 25. Oktob. 1849

Werther Herr Professor!

Die Einvernehmung der medizinischen Fakultät in Prag, die ich aus einer Rücksicht des Anstandes mehr als aus irgend einer anderen einzuleiten mich veranlasst fühlte, hat leider die Angelegenheit Ihrer Berufung weit mehr verzögert, als ich vorhersah, und als mir lieb ist. Heute endlich habe ich den Vortrag an Seine Majestät unterschrieben — ich darf dennoch Ihrer Ernennung in wenigen Tagen entgegensehen — und in demselben Augenblicke kam mir Ihr werthes Schreiben vom 22. d. M. zu. Es konnte mir nicht leicht etwas Erfreulicheres geschehen, als dass sich mir so schnell die Gelegenheit bot, in Ihnen zugleich einen Stern erster Grösse für Prag zu gewinnen, und einen Mann dem Vaterlande wieder zuzuführen, der treu dem Stamme dem er entsprossen ihm auch die Ehre zu machen in so hohem Grade geeignet ist. Toť jsou vlastenci, jakých velice potřebujeme, kéž bych mohl mnoho takových nacházeti! — Však není-li počet jich ještě tak veliký, jak bychom sobě přáli, doufám, že se brzo, a pořád utěšeněji množství bude. — Für Ihre Andeutungen über die Erfordernisse eines physiologischen Kabinetes sage ich Ihnen vorläufig meinen verbindlichen Dank. Sie sollen mich bereit finden, es nach Möglichkeit zu unterstützen. In welchem Masse dieses möglich sein wird, darüber kann ich mich allerdings in

však zazněly již i zdrženlivější tóny. Thun psal o „kabinetu“ ačkoliv Purkyně jasně žádá „ústav“, slíbil mu podporu při jeho budování, ale s výhradou, „podle možností“. To však zdaleka nebyla ještě poslední nesnáz.

11. listopadu se Purkyně obrátil na Josefa Čermáka s dotazem, s jak vysokými zkušebními a promočními taxami by mohl v Praze jako ordinář fyziologie počítat a s jak vysokým kolejným by se dalo v Praze počítat a na závěr dopisu se dotazoval, zda Hamerník sdělil ministrovi údaje o Purkyňově postavení a platu ve Vratislavi. Nestalo-li se tak, mohl by to ještě učinit.¹⁸⁾ Čermák mu odpověděl obratem, že promoční a zkušební taxy činí vcelku 300—400 zl. k. m. a že kolejně profesori nedostávají, studenti sice mají státu za přednášky platit asi 30 zl. za rok, ale pisatel ve svém ročníku byl jediný, kdo toto kolejně platil, všichni jeho spolužáci, kterých bylo asi třicet, byli na základě vysvědčení o nemajetnosti od placení kolejného osvobozeni.¹⁹⁾ Tyto okolnosti zklamaly Purkyně.

diesem Augenblicke noch nicht aussprechen. Indes möchte ich Ihnen jedenfalls nicht die Hoffnung nehmen, dass es in dem vollen von Ihnen gewünschten Umfange werde geschehen können. Sie werden, wenn sie nach Prag kommen Gelegenheit haben sich zu überzeugen, was in Beziehung auf die erforderlichen Lokalitäten zu Gebote steht, oder hergestellt werden kann. Auf der Basis dieser Vorbedingung werden sich weitere bestimmte Anträge stellen lassen, und je eher sie mir zukommen desto erwünschter werden sie mir sein.

Noch weiss ich eben nicht, wann ich darauf rechnen darf, Sie in Prag die Lehrkanzel betreten zu sehen. Es wird mir sehr erwünscht sein, hierüber recht bald von Ihnen Aufschluss zu erhalten. Empfangen Sie einstweilen mein herzlichliches „Willkommen“, und die Versicherung der ausgezeichneten Hochachtung, mit welcher ich verharre werthester Herr Professor.

Ihr ergebener
L. Thun

¹⁸⁾ LA PNP I 31 4, Purkyňův dopis Dr. Med. Josefu Čermákovi v Praze datovaný ve Vratislavi 11. 1. 1849. Purkyňovy otázky zněly: „1. Wie hoch mögen für einen Prof. Ordinarius in Physiologie die Prüfungs- und Promotionseinnahmen sich stellen. 2. Wie hoch sind die Honorargruppen [? gelder] der Studierenden für die Anatomie u. die Kliniken gewöhnlich gestellt?“

¹⁹⁾ LA PNP I 31 1, Dopis Josefa Čermáka Purkyni datovaný v Praze 15. 11. 1849.

Dopis zněl:
Verehrter Herr Professor!

Ich beeile mich nach Empfang Ihres Eriefes die enthaltenen Aufträge zu erfüllen; der Brief ist abgegeben und in Bezug der zwei gestellten Fragen kann ich leider trotz eingezogener Erkundigungen nur ganz allgemein unbefriedigend antworten.

Ad 1) Die entfallenen Prüfungs- und Promotionstaxen betragen beiläufig 3—400 Fl CM, je nachdem mehr oder weniger Candidaten sich einfinden; so war es, wie es nun nach der neuen Constitution der Studienverhältnisse sich gestalten wird, ist noch gänzlich unbekannt.

Ad 2) Bis nun wurden bei uns noch nie Honorare von den Studierenden gezahlt, der Professor bekam vom Staate seinen Gehalt, die Schüler zahlten dem Staate für alle in einem Jahre vorgeschriebenen Gegenstände 30 Fl CM, dabei ist zu bemerken, dass jeder, der ein Armutszeugnis einbrachte, von dem Schulgelde befreit wurde. In meinem Jahrgange von 30 Köpfen zahlte ich der einzige das Schulgeld. Wie diese Angelegenheit nun eingerichtet werden wird, ist noch nicht bekannt. So viel man vermuthet, soll auch künftig der Professor vom Staate so gestellt werden, dass er ganz unabhängig von den Schülern sein wird. Einige Dozenten, die jetzt schon ein Honorar abverlangten, hatten so wenig Zuhörer, so dass sie den unentgeltlichen Besuch wieder einführen.

Professor Hamernik hat die Angaben vom Herrn Professor noch nicht dem Grafen Thun, aber in der Sitzung dem Lehrkörper vorgetragen.

Matz meinen Gruss. In Hochachtung Ihr ergebenster

Josef Čermák

Uvědomil si, že sám svou cenu ocenil příliš nízkou. Obrátil se proto novým dopisem na Thuna, v kterém žádal lepší platové podmínky. Dopis odeslal 5. prosince 1849 a Thun obratem odpověděl dosti nevlídně, psal o nedodržení slova, avšak zároveň též sliboval, že se přičiní o to, aby Purkyňovi byl po jeho nástupu v Praze zvýšen plat.²⁰⁾

Neobyčejně naléhavý dopis napsal Purkyňovi z Prahy Pavel Josef Šafařík, který, zdá se, nepochopil, že Purkyňovi šlo o to, získat v dané chvíli maximum pro sebe.²¹⁾ Vždyť Purkyň jistě předem dobře věděl, jak bude peněz, které od státu dostane, třeba pro české národní hnutí, pro českou kulturu! Proto také spěchal, aby Šafaříka uklidnil českým dopisem, ve kterém přítele ujistil, že profesuru v Praze přijme a že zde také počátkem dubna 1850 nastoupí. Tento Purkyňův dopis zní:²²⁾

Velectěný milý příteli!

Z Vratislavi 18. prosince 1849.

Při obdržení Vašeho listu již bylo u mne rozhodnuto. Dopisy pruskému ministerstvu do Berlína a do Vídně p. hr. Thunovi již byly hotovy, tam poděkování se, zde přijmutí a včera všechno na poštu podáno. Ku konci příštího čtvrtletí na počátku apríle doufám s Boží pomocí zdráv v Praze se octnouti. Nechci s Vámi se hádat stran obětivosti. Mohl bych z mého živobytí přemnoho příkladů uvést, že jí také schopen jsem, že snad na jiný způsob, jinými původy. Jak málo sobecký jsem již, by dokázala má přikvapenost, jakou jsem sebe co zboží sám oceňoval, ačkoliv kupec hned poznati mohl, která by mně vlastně cena příslušela, neb jsem udával i to pod pravou mírou, můj roční příjem na 1700 tolarů (vlastně

²⁰⁾ LA PNP I 31 3, srv. též Jedlička, sv. I., str. 172. Dopis Lva Thuna J. Ev. Purkyni datovaný ve Vídni 8. 12. 1848.

²¹⁾ LA PNP I 31 1, srv. též Jedlička, sv. I., str. 48. Dopis Pavla Josefa Šafaříka J. Ev. Purkyni datovaný v Praze dne 13. listopadu 1849. Mj. tu píše:

Ačkoliv vidím, že věc k Vaší spokojenosti, co se týče platu vyměřeného, nevypadla, však nicméně doufám, že po lepším uvážení všech okolností od prvního úmyslu svého neupustíte, nýbrž přijetím stolice od Jeho Veličenstva Vám propůjčené svou i přátel svých čest vyvadíte a nade všecko milou vlast českou, rodiště své, společným s námi, přáteli Vašimi, působením v ní ještě pod večer života oblažíte. Jak dávno, milý příteli, jsme všichni po té době toužili, i Vy sám, a nyní, když nám nastala, se zdráháte a rozpakujete!

Pamatuji se, jaké naděje pan ministr do Vás skládal; jak Vás toužebně čekal, co všecko do Vašich rukou vložiti chtěl! A přátelé Vaši a Čechové! Má-li to všecko opět jen snem býti? Pro boha Vás prosím, zmužte se, nerozpakujte se, poslední to příznivá doba. Dověřujte panu Ministrovi i Jeho Veličenstvu císaři našemu. Ani on, ani Čechové sami vyvoleným svým nouzi trpěti nedají. Aniž pak sobě ty peněžité záležitosti tak přísně počítejte, aniž zapomínejte, žeť zde v Praze třetinu laciněji se žije nežli ve Vratislavi. Pan Čelakovský byl pro vlast oběti schopný. Vy byste jí byl neschopný? Odstup to. Račtež mne brzo příznivým psaním potěšiti. S dokonalou úctou Vašností oddaný.

Šafařík

²²⁾ LA PNP I 31 1, Purkyňův koncept dopisu neznámému adresátovi, podle scuvilství zřejmě P. J. Šafaříkovi, ze dne 18. 12. 1849. Dopis, který Purkyň zaslal 5. prosince 1849 Lvu Thunovi, jsem v děčínském archívu nenalezl.

mám nejméně 1800 až do 2000). Naproti vládám, nechť je kterákoliv v Evropě, nevidím se nijak puzena v podobných objednávaních své škody nehledati. Zdaleka snad asi vidím jinak než Vy na blízku. Však to sotva jen má vina. Mysleť jsem, že nyní netřeba vlast oběti značnou, částí svého jmění, kupovati.

Cinnost ve vlasti budiž mi davno přána, aniž ji za obět nepovažuji, nobrž za radostný dar, dokud Bůh síly popřeje.

Takové i podobné rozjímání mne po odelsání listů do Vídně Vám i p. hraběti Thunovi přesvědčily, že moje výminky (psalť jsem: Očekávám podobný plat jako se p. C. nebo Englovi naskytuje, nevěda ani dosud s jistotou čeho dosáhli), ani dost určity, ani obyčejnému v podobných záležitostech vyjednávání příslušné nebyly. Protož jsem, vybízen od p. prof. Hamerníka ve jménu pražské fakulty, vyřknouti zdali žádám profesuru a pod jakými výminky, neopominul obsírně položití moje nynější jisté příjmy, i nadál jsem se, že tím moje první udání a požadavky napraveny budou, nevěda, že ta volba byla pouhá formalita a že jeho Exc. ani se nedověděla o tom mém pozdějším přípisu. Protož jsem byl velice překvapen obdržev 5ho listop. auřední oznámení mého císařským dekretem poturzeného posazení pod výminky mnou prvně, v mé skromnosti položenými, i nebylo divno, že jsem po dost dlouhém rozvážení v dopisu panu hraběti proti způsobu vyjednávání tomu protestoval i zdráhal se přijmouti. Na to mne p. hrabě svým slovem i milostí císaře pána potěšil, i po krátkém ještě rozpaku odhodlal jsem se, puzen více svým srdcem nežli rozumem, jednu jistotu reální za druhou ideální změnití. Tu máte celou historii tohoto tajného příběhu. Snad kdybyste Vy nebo vládní orgány byli cvičenější v takových jednáních (neboť zdá se, že v Rakousku, aspoň stran profesur, jest to něco zcela nového) a já blbem nebýval, byla by věc hned zpočátku tak nebo jinak pořádněji chodila, a nám všem neblibých citů uspořeno.

Zatím odpusťte a chovejte v dávné přízni Vašeho upřímného

ctitele a přítele

Jana Purkyň

Tímto dopisem, který, zdá se mi, vše plně objasňuje, vlastně končí korespondence kolem Purkyňova příchodu do Prahy, v níž níže otištěný Purkyňův dopis z 22. října 1849, obsahující projekt na vybudování fyziologického ústavu na pražské univerzitě, má místo klíčové.

Hochgeehrter Herr Graf!

Hochgebietender Herr Minister!

Euere Excellenz!

Es ist mir zu Anfang dieses Monats, durch Pr. Dr. Hamernik in Prag die Mittheilung geworden, daß der Lehrkörper der dortigen medicinischen Fakultät mich bei Euerer Excellenz zum Professor der Physiologie an der Prager Hochschule in Vorschlag gebracht hat, mit der Andeutung des Wunsches der dortigen Kollegen, daß mit meiner etwaigen Berufung die Errichtung eines physiologischen Instituts in Prag verbunden würde, wobei ich aufgefordert wurde die Gelegenheit zu ergreifen, und deshalb an Euere Excellenz meine Anträge zu richten. Wenn ich es nun wage dieser Anregung zu folgen und Eurer Excellenz in Betreff der Errichtung eines physiologischen Instituts einige Motive und Vorschläge vorzutragen, so thue ich es nur in der Ueberzeugung daß Euere Excellenz in einer Sache, welche die Belebung des wissenschaftlichen Geistes, und die Verherrlichung der Universität angeht, mich gnädig anhören werden.

Die physiologische Wissenschaft und Lehre hat auf einer Hochschule eine zweifache Wichtigkeit, einmal eine allgemeine philosophisch-pädagogische, sodann eine spezielle medicinische. Letztere sei hier blos genannt. Nöthiger scheint es einiges über die allgemeinere philosophisch-pädagogische Wichtigkeit der Physiologie zu erwähnen.

Aus dem Erlas Eurer Excellenz über die Prüfungen der Candidaten des Gymnasiallehramtes hab ich mit großer Freude ersehen, daß von nun an eine möglichst universelle Bildung von den Aspiranten des höheren Lehramts gefordert werden solle. Neben der früheren einseitig philologisch-historischen wird nun auch die mathematisch-naturwissenschaftliche Bildung in ihre Rechte treten.

Die Physiologie, als Wissenschaft des organischen Lebens, steht mit allen spezielleren Naturwissenschaften, der Physik, Chemie, Zoologie u. a. in den engsten Beziehungen und ist am meisten geeignet, die einzeln erworbenen besonderen Doctrinen im Geiste zu einer höheren Einheit zu verbinden, und sich von der Einseitigkeit derselben zu einem universelleren Standpunkte zu befreien, was für die Entwicklung des künftigen Lehrers zu wissenschaftlicher Reife, für die richtige Bemessung des Speziellen im Vortrage, für die Weckung eines allgemein wissenschaftlichen Geistes von hoher Wichtigkeit ist. Wenn nun die Physiologie schon als abstracte Lehre für Medicin und universelle Bildung von Wichtigkeit ist, so läßt sich wohl denken, daß ein physiologisches Institut in beiden Beziehungen nur noch wichtiger sein müßte, als in ihm durch Beobachtungen und Versuche die Grundlage zu echten Erfahrungswissenschaft gelegt werden könnte.

Ich werde mir daher zu nächst erlauben, in kürzester Weise, die Berechtigung und die Nothwendigkeit der Errichtung physiologischer Institute darzuthun.

Die Physiologie, als specielles Fach, gehört, wenn gleich schon lange cultivirt, dennoch mehr zu den neueren Formationen der Wissenschaft. Es scheint in der Natur der Dinge zu liegen, daß das Höhere, Geistigere, immer erst auf der Basis des Niederen Materiellen sich entwickeln muß. So die Pflanze auf der Grundlage der elementaren Stoffe, das Thier auf dem Boden der Pflanze, die individuelle Intelligenz auf dem des thierischen Lebens. So konnte auch die Physiologie nicht eher zu einem selbständigen Leben sich entwickeln, bis alle von vorauszusetzenden Doctrinen, Physik, Chemie, Botanik, Zoologie, vergleichende Zootomie, denjenigen Grad der Reife erreicht hatten, wo ihre geistigen Elemente von selbst einen höheren Organismus, den der allgemeinen Lebenswissenschaft erzeugen konnten. In früheren Zeiten wurde die Physiologie noch von der Anatomie getragen, und ausschließlich zu Diensten der Medicin verwendet. Als sie anfang sich selbstständiger zu gestalten, gewann sie doch nur erst eine mehr abstracte Existenz in Compendien, war Gegenstand mühsamer Sammlung und Gelehrsamkeit, und als academischer Lehre, war ihr nur der mündliche Vortrag und die schriftliche Darstellung gestattet, So konnte es nicht bleiben. Der physiologische Geist drängte darnach sich durch einen Körper zu realisiren, und in reelle Verhältnisse mit den schon früher verleiblichten speziellen Fächern der Naturwissenschaft zu gelangen. Der Anfang dieser Stellung der Physiologie ist durch die neuerliche Stiftung physiologischer Institute eingetreten. Ich darf mir es zum Verdienst anrechnen, daß durch meine Bemühungen das allererste normalmäßig dotirte mit eigenem Gebäude versehene physiologische Institut hier zu Breslau ins Leben getreten ist, was seitdem zu Stiftung mehrerer an verschiedenen Hochschulen die Veranlassung gab. Bei meinem heißigen Eintreffen übernahm ich das Lehrfach der Physiologie von meinem Vorgänger Prof. Bartels als einen meist discursiven Gegenstand, mit Uebergehung aller Anschaulichkeit höchstens mit bloßen Berufungen auf die Erfahrungen und Experimente anderer, von denen gelegentlich referirt wurde. Es war eine bequeme Lehrkanzel, man konnte mit ruhiger Lectüre und Notizensammlung auskommen, und es dem Zufall oder einzelnen Experimentatoren, und den beiläufigen Resultaten anderer naturwissenschaftlichen Fächer überlassen das physiologische Material anwachsen zu machen, allenfalls konnte man auch seine eigenen Gedanken hegen und mittheilen, oder irgend ein Lieblingsfach bearbeiten, und einen zufälligen Beitrag liefern, endlich, wenn es zum höchsten kam, ein eigenes, neusystematisches Lehrbuch in die Welt entlassen. Ich fühlte bald, daß es dabei nicht bleiben könne, daß die durchaus auf Erfahrung gegründete Wissenschaft auch Erfahrungen möglichst allseitig machen, die Schüler aber Erfahrungen machen lehren müsse, daß die physiologisch-propädeutische Erfahrung auch wohl geeignet sei, als Grundlage der klinischen therapeutischen und chirurgischen zu dienen. Bei dieser Gesinnung ge-

läng es mir allmählig, mit Unterstützung des Universitätskurators, bei der bekannten Munificenz des damaligen Ministers v. Altenstein, das hiesige physiologische Institut so weit zu realisiren daß es alle Organe der materiellen Beziehungen der Wissenschaft, und die Keime weiterer Entwicklung in sich enthält, und auch eine nach Aussen ostensible Existenz zu behaupten im Stande ist. Euerer Excellenz können sich wohl denken, daß auch hier nicht alle Blüthenräume reiften, und daß meine Idee, wie das in der Natur liegt, immer die Wirklichkeit überstreben wird.

Sollte mir nun das Glück werden, durch die großmüthige Vermittlung Euerer Excellenz auf der Hochschule zu Prag in neue Wirksamkeit einzutreten, so liegt es in meiner Existenz und in dem, was die Wissenschaftliche Welt von mir erwartet, daß ich in der Organisation des physiologischen Instituts weitere Fortschritte mache. Gerne will ich das hiesige anderen Händen zu fernerer Pflege überlassen, hab auch zum Theil durch Ernennung eines neuen tüchtigen Assistenten dafür gesorgt, — wenn ich die Aussicht haben darf, in eine neue, vielleicht noch günstigere Wirkungssphäre in meiner geliebten Heimath einzutreten.

Wenn ich nun Euerer Excellenz die, aus dem Inhalt der physiologischen Doctrinen hervorgehenden motivirten Anträge für die Requisite eines physiologischen Instituts machen wollte, so fürchte ich die Zeit und Aufmerksamkeit Eurer Excellenz mehr in Anspruch zu nehmen, als vielleicht die relative Wichtigkeit dieser Angelegenheit erlauben möchte. Ich stelle also Euerer Excellenz Anheim, solche motivirte Anträge, wenn die Sache überhaupt Billigung finden sollte, später von mir zu erfordern, wozu ich gehorhsamt mich empfehle, und beschränke mich vorjetzt blos in wenigen Punkten die Hauptfordernisse anzugeben.

1° Ein eigenes, selbständiges Gebäude mit eigener zweckmäßiger Einrichtung wozu gehören: Hörsaal, anatomische, microscopische, chemische Arbeitslocale, Räume für Sammlungen und Apparate, Wohnungen des Lehr- und Dienstpersonals, Hof, Gartenraum, Ställe.

2° In Bezug auf Realitäten:

- a. Die Requisite zur Errichtung vergleichend anatomischer, anthropologischer, microscopischer Sammlungen, Sammlung von Modellen, Abbildungen, Büchern soweit sie eine mehr werkzeugliche Bedeutung haben, eine Sammlung anatomisch-chirurgischer Instrumente.
- b. Eine Anzahl Microscope, freilich nach Bedürfniß der Zahl der Arbeiter, zum Anfange etwa 6 große, und wenigstens 10 kleinere. Der Realetat für a. und b., für Erhaltung und Vermehrung der Sammlungen für Instandhalten der Microscope und Bereitung von Hülfsapparaten dazu dürfte etwa auf 600 fl. c. M. zu bestimmen sein.
- c. Eine Sammlung physicalischer Instrumente zum Gebrauch bei Versuchen und Demonstrationen bestehend in mechanischen, hydraulischen, pneuma-

tischen, optischen, acustischen, dynamischen Apparaten. Der Etat dafür konnte auf 200 fl. c. M. festgestellt worden.

d. Apparate, Werkzeuge und Geräthschaften für physiologische Chemie. Realetat dafür gleichfalls 200 fl.

Der gesamte Realetat = 1000 fl. c. M.

3° Zu Lehr- und Dienstpersonale des physiologischen Instituts gehören folgende Personen:

- a. Der Director, der zugleich ordentlicher Professor der Physiologie und Professor der vergleichenden Anatomie ist. Er hat eine Amtswohnung im Institut.
- b. Der physiologisch-anatomische Assistent, der absolvierter Doctor der Medicin und Chirurgie sein muß. Er leitet die physiologischen, anatomischen, und microscopischen Uebungen und Untersuchungen, sorgt für Vermehrung, Vervollständigung und Erhaltung der anatomischen, physiologischen, microscopischen Sammlungen, Werkzeuge, Materialien u. dgl. Die Wahl des Assistenten ist zunächst vom Direktor abhängig, das Engagement erfolgt auf halbjährige Kündigung von einer oder der anderen Seite; die Jahre der Dienstzeit sind unbestimmt und hängen von dem wissenschaftlichen Werthe und seiner anderweitigen Anstellung ab. Es ist erwünschlich daß er sich der ärztlichen Praxis möglichst enthalte. Seine Besoldung wäre auf wenigstens 500 fl. c. M. anzuschlagen. Er wohnt im Institutsgebäude.
- c. Der chemisch-physiologische Assistent. Er muß vollkommene chemisch-practische Ausbildung mitbringen, namentlich in der quantitativen Analyse organischer Stoffe gewandt sein. Er kann Magister der Pharmacie oder auch Doktor der Chemie oder Doktor der Medicin sein. Wesentliches Requisit ist eine tüchtige Kenntniß der Physik. Seine Wahl und Anstellung geht gleichfalls zunächst vom Direktor aus. Er führt die chemischen Arbeiten des Instituts aus, und leitet die Uebungen im chemischen Laboratorium, über welches, so wie über die physikalische Sammlung er die Aussicht hat. Nebst Wohnung im Institut bezieht er eine Besoldung von 400 fl. c. M.
- d. Der Aufwärter des Instituts. Dieser hat theils für die Reinigkeit und Bestand des Institutsgebäudes und dessen Mobiliarien zu sorgen theils die nöthigen Handleistungen zu machen, Aufträge, Bestellungen auszuführen. Sehr zu wünschen wäre es, daß er allerlei mechanische Geschicklichkeit besitze, namentlich ein Metalldrechsler sei. (Der Aufwärter am hiesigen Institut ist ein solcher.) Seine Löhnung wäre etwa 300 fl. c. M. nebst Wohnung, Licht und Feuerung. Ob noch Hülfsdiener nöthig wäre, würde von der Größe der Anlage des Instituts abhängen.
- e. Außerdem würde ein Zeichner, ein Abscheiber, ein anatomischer Hülfsarbeiter immerfort Beschäftigung finden die aus einem Etatsheil von etwa 300 fl. honorirt werden könnten.

Gesamte Personaletat = 1500 fl. c. M.

Nachträglich muß noch bemerkt werden, daß zur Erhaltung der Baulichkeiten, Licht, Feuerung und Bestreitung anderer ökonomischer Bedürfnisse ad f. auch ein Etatstheil von 300—500 fl. c. M. ausgesetzt werden müßte.

Für die erste Ausstattung des Instituts, zur Anschaffung von Miroscopen, physikalischen und chemischen Apparaten und Geräthschaften, Utensilien, Schränken, Tischen u. dgl. wären wenigstens 2000 fl. erforderlich.

Da wahrscheinlich im Anfange ein eigenes zweckmäßiges Gebäude nicht gleich hergestellt, oder solches frei disponibles vorgefunden werden könnte, müßte ein Haus. möglichst ohne fremde Mitbewohner gemiethet werden, bis indeß anderweilig Rath geschafft würde.

Euere Excellenz ersehen aus diesen Angaben, wie ein physiologisches Institut in großartiger Weise, wie es die Culturlage Prags in Europa wohl mit sich brächte, errichtet werden müßte. Außerdem gäbe es natürlich mehrere Abstufungen des Preises und des Leistungswerthes physiologischer Institute nach Maßgabe der Mittel die zu ihrer Realisation verwendet würden, und der technisch-wissenschaftlichen Kräfte, die dabei in Anwendung kämen. Eine äußerste Beschränkung wäre die, wo gerade so viel Hülfsmittel geboten würden, als zur anschaulichen Erläuterung der theoretischen Vorlesungen durch Experimente und Demonstrationen erfordert wird, ohne, oder mit sehr beschränkter Gewährung practischer Ausbildung, wie dies z. B. größtentheils bei dem hiesigen Institute der Fall ist. — Noch größere Beschränkungen führen endlich zu der alten Form des blos discursiven Vortrags, die allerdings am bequemsten, und allenfalls zum Begünstigung litterarischer Arbeiten geeiget wäre.

Indem ich nun in vollkommener Ergebung und Selbstbescheidung vor Euerer Excellenz Entscheidung hoffe und erwarte, für welche der angegebenen Formen der physiologischen Lehre Euere Excellenz mich bestimmen werden, und unter jeder meine möglichste Wirksamkeit zu entwickeln verspreche, zeichne ich mich

in tiefster Verehrung

Euerer Excellenz

Breslau den 22ten October 1849

*gehorsamster Diener
Johann Purkinje*

(ČESKÝ PŘEKŁAD)

Velectěný pane hrabě!

Velmožný pane ministře!

Vaše Excelence!

Na počátku tohoto měsíce jsem prostřednictvím prof. dr. Hamerníka z Prahy obdržel zprávu, že profesorský sbor tamní lékařské fakulty mne Vaší Excelenci navrhl za profesora fyziologie na pražské vysoké škole spolu s náznakem přání

tamních kolegů, aby s mým případným povoláním bylo spojeno zřízení fyziologického ústavu v Praze, přičemž jsem byl vyzván, abych se chopil té příležitosti a zaslal Vaší Excelenci své návrhy. Když si nyní dovoluji chopit se tohoto podnětu a předložit Vaší Excelenci několik námětů a návrhů ve věci zřízení fyziologického ústavu, pak to činím v přesvědčení, že Vaše Excelence mne milostivě vyslechne v záležitosti, která se týká oživení vědeckého ducha a zvelebení univerzity.

Fyziologická věda a výuka má na vysoké škole dvojí význam, a to jak všeobecný filozoficko pedagogický, tak i zvláštní medicínský. Ten druhý budiž zde pouze zmíněn. Důležitější je povědět něco o všeobecnějším, filozoficko pedagogickém významu fyziologie.

Z výnosu Vaší Excelence o zkouškách kandidátů učitelství na gymnáziích jsem s velikou radostí seznal, že od nynějška se má od uchazečů o vyšší učitelský úřad vyžadovat co nejvšeobecnější vzdělání. Vedle dřívějšího jednostranně filologicko historického vzdělání ujme se nyní svých práv i vzdělání matematicko přírodovědné.

Fyziologie jako věda o organickém životě má těsné vztahy ke všem speciálnějším přírodním vědám, k fyzice, chemii, zoologii aj. a má nejlepší předpoklady k tomu, aby spojila jednotlivě vytvořené zvláštní doktríny v duchu ve vyšší jednotu a aby se zbavila jejich jednostranností ve prospěch všeobecnějšího stanoviska, což má velký význam pro růst budoucího učitele k vědecké zralosti, pro správné proporce zvláštního v přednášce a pro povzbuzení všeobecně vědeckého ducha. Má-li fyziologie i jako abstraktní věda význam pro medicínu i pro všeobecné vzdělání, tak je zřejmé, že fyziologický ústav by musel být v obou směrech mnohem důležitější, protože by v něm bylo možno pozorováními a pokusy položit základy k vědě vsutku založené na zkušenosti. Proto si nejprve dovoluji vyložit co nejstručněji oprávněnost a nezbytnost zřizování fyziologických ústavů.

Fyziologie jako zvláštní obor, i když se pěstuje již dlouho, náleží přece jen k novějším vědeckým útvarům. Zdá se, že v podstatě věcí spočívá, že vyšší, duchovnější se vždy musí nejprve vyvinout na základě nízkého, materiálního. Rostlina na základě elementárních látek, zvíře na půdě rostliny, individuální inteligence na půdě zvířecího života. Tak také fyziologie se nemohla rozvinout k samostatnému životu dříve, než všechny nauky, které pro ni vytvořily předpoklady, fyzika, chemie, zoologie, srovnávací zotomie, dosáhly takového stupně zralosti, kdy jejich duchovní prvky samy o sobě mohly vytvořit vyšší organismus, organismus všeobecné vědy o životě. Dříve byla fyziologie nesena anatomií a bylo jí využíváno výlučně ve službách medicíny. Když se začala osamostatňovat, získala abstraktnější existenci nejprve v kompendiích, byla předmětem obtížného sbírání a učnosti a jako akademické nauce jí byl umožněn jen ústní přednes a písemné vyjádření. Tak to nemohlo zůstat. Fyziologický duch směřoval k tomu, aby se realizoval jako tělo a aby se zařadil do

reálných vztahů s již dříve ztělesněnými obory přírodních věd. Počátku tohoto postavení dosáhla fyziologie zakládáním fyziologických ústavů. Mohu si přičítat za zásluhu, že mým přičiněním vznikl první pravidelně dotovaný a vlastní budovou opatřený fyziologický ústav zde ve Vratislavi, což dalo podnět k založení mnohých ústavů na rozličných vysokých školách. Když jsem přišel sem, převzal jsem obor fyziologie od svého předchůdce prof. Bartelse jako předmět povětšinou vyprávěcí s pominutím jakékoliv názornosti, nejvýše s pouhými odkazy na zkušenosti a pokusy jiných, o nichž bylo příležitostně referováno. Byla to pohodlná katedra, mohlo se vystačit s klidnou četbou a se sbírkou výpisků a přenechat náhodě, jednotlivým experimentátorům a přibližným výsledkům jiných přírodovědných oborů, aby se starali o růst fyziologického materiálu, nanejvýš bylo možno pěstovat své vlastní myšlenky a sdělovat je nebo zpracovávat nějaký oblíbený obor, podat nějaký nahodilý příspěvek a konečně, v krajním případě, vypustit do světa vlastní učebnici s novým systémem. Brzy jsem pocítil, že na tom nelze ustrnout, že věda, která je založena zcela na pokusech, musí dělat pokusy pokud možno na všech stranách, musí žáky učit dělat pokusy, že fyziologicko-propedeutické pokusy jsou vhodné k tomu, aby sloužily jako základ pro klinicko-terapeutickou a chirurgickou praxi. Při tomto mém přesvědčení se mi postupně podařilo s podporou universitního kurátora při známé štědrosti tehdejšího ministra v. Altensteina vybudovat zdejší fyziologický ústav tak dalece, že obsahuje všechny orgány materiálních vztahů ve vědě a zárodky dalšího rozvoje a že je také s to uhájit svou, navenek okázalou existenci. Vaše Excelence si jistě může myslet, že ani zde nedozrávají jen vysněné květy a že moje idea, jak je to přirozené, bude vždy předstihovat skutečnost.

Dostane-li se mi toho štěstí, abych díky velkomyslnému zprostředkování Vaší Excelence vstoupil do nového působiště na vysoké škole v Praze, pak je dáno přímo v mé existenci a v tom, co ode mne vědecký svět očekává, že učiním další pokroky v organizování fyziologického ústavu. Rád zdejší přenechám na starost jiným rukám, zčásti jsem se o to již postaral jmenováním nového zdatného asistenta, budu-li moci mít naději, že ve své milované domovině najdu nový, možná ještě příznivější okruh působnosti.

Chci-li nyní Vaší Excelenci předložit návrhy na vybavení fyziologického ústavu, které vycházejí z obsahu fyziologických nauk, obávám se, že si činím větší nároky na čas a pozornost Vaší Excelence, než to snad může zdůvodnit relativní důležitost této věci. Předkládám Vaší Excelenci, abyste si ode mne vyžádal motivované návrhy poté, kdyby věc vůbec měla dojít souhlasu, jsem vždy co nejposlušněji k tomu hotov, a omezují se předběžně jen na to, abych v několika bodech podal hlavní požadavky:

1. Vlastní samostatná budova s účelným zařízením, k němuž patří: posluchárna, anatomická, mikroskopická, chemická pracovna, prostory pro sbírky a přístroje, byty pro učitelský a služební personál, dvůr, zahrada, stáje.

2. Se zřetelem na věcné vybavení:

- a) Náčiní potřebné k zařízení srovnávacích anatomických, antropologických, mikroskopických sbírek, sbírka modelů, vyobrazení, knih, pokud mají význam spíše pro nástroje, sbírka anatomicko-chirurgických přístrojů.
- b) Několik mikroskopů, pochopitelně podle toho, jaký bude počet pracovníků, pro začátek asi 6 velkých a přinejmenším 10 menších. Věcný rozpočet pro a) a b), na udržování a rozmnožování sbírek, na údržbu mikroskopů a přípravu pomocných přístrojů by měl být stanoven asi na 600 zl. konv. mince.
- c) Sběrka fyzikálních přístrojů pro použití při pokusech a demonstracích sestávající z mechanických, hydraulických, pneumatických, optických, akustických, dynamických přístrojů. Rozpočet by bylo možno stanovit na 200 zl. k. m.
- d) Přístroje, nástroje a vybavení pro fyziologickou chemii. Věcný rozpočet na to rovněž 200 zl. Celkový věcný rozpočet — 1000 zl. k. m.

3. K učitelskému a služebnímu personálu fyziologického ústavu patří následující osoby:

- a) Ředitel, který je zároveň profesorem fyziologie a profesorem srovnávací anatomie. Má úřední byt v ústavu.
- b) Fyziologicko-anatomický asistent, který musí být absolvovaný doktor medicíny a chirurgie. Vede fyziologická, anatomická a mikroskopická cvičení a výzkumy, pečuje o rozmnožování, doplňování a udržování anatomických, fyziologických, mikroskopických sbírek, nástrojů, materiálů apod. Volba asistenta záleží především na řediteli, do zaměstnání se přijímá s půlroční výpovědí z jedné i druhé strany; služební doba není určena, závisí na vědecké hodnotě a na jeho jiném zaměstnání. Je žádoucí, aby se pokud možno zdržel lékařské praxe. Jeho plat je třeba stanovit na nejméně 500 zl. k. m. Bydlí v budově ústavu.
- c) Chemicko-fyziologický asistent. Musí mít úplné chemicko-praktické vzdělání, zejména musí být zblhlý v kvantitativní analýze organických látek. Může to být magistr farmacie nebo též doktor chemie nebo doktor medicíny. Podstatný význam má, aby měl dobré znalosti ve fyzice. Jeho výběr a přijetí záleží rovněž na řediteli. Provádí v ústavu chemické práce a vede cvičení v chemické laboratoři, nad kterou má dozor, stejně jako nad fyzikálními sbírkami. Vedle bytu v ústavu má plat 400 zl. k. m.
- d) Ústavní zřízenec. Má na starosti jednak péči o čistotu a stav ústavní budovy a jejího zařízení, jednak provádí potřebné práce, příkazy a objednávky. Je velice žádoucí, aby ovládal různé mechanické dovednosti, jmenovitě aby to byl soustružník kovů. (Zřízenec zdejšího ústavu jím je.) Jeho mzda

by byla asi 300 zl. k. m. vedle bytu, světla a paliva. To, zda by byl zapotřebí ještě jeden pomocný sluha, záviselo by na velikosti a zařízení ústavu.

e) Vedle toho by zde stále našli zaměstnání kreslič, opisovač a anatomický pomocný pracovník, které by bylo možno honorovat z rozpočtové položky asi 300 zl.

Celkový personální rozpočet — 1500 zl. k. m.

Dodatečně je nutno poznamenat, že na údržbu budov, světlo, topení a pokrytí jiných hospodářských potřeb by bylo nutno vysadit ad f) rozpočtovou položku 300—500 zl. k. m.

Na základní vybavení ústavu, na opatření mikroskopů, fyzikálních a chemických přístrojů a náradí, pomůcek, skříní, stolů apod. by bylo zapotřebí nejméně 2000 zl.

Protože na počátku nebude pravděpodobně vlastní účelná budova hned postavena, ani nebude možno nalézt takovou, která by byla volně k dispozici, bylo by zapotřebí najmout dům pokud možno bez cizích spoluobyvatel, než by bylo možno věc zařídit jinak.

Vaše Excellence pozná z těchto údajů, jak velkorysým způsobem by musel být zařízen fyziologický ústav, aby to odpovídalo kulturnímu významu Prahy v Evropě. Vedle toho existuje pochopitelně řada stupňů podle ceny a výkonnosti fyziologického ústavu, podle toho, kolik prostředků bude vynaloženo na jeho realizaci a podle toho, jaké technicko vědecké síly přitom budou užívány. Krajní omezení by bylo, kdyby bylo k dispozici jen tolik pomocných prostředků, kolik by jich bylo zapotřebí k názornému vysvětlení teoretických přednášek pokusy a demonstracemi, a to bez zajištění nebo s velice omezeným zajištěním praktického vzdělání, jak je tomu např. z větší části na zdejších ústavu. — Ještě větší omezení vedou nakonec ke staré formě čistě slovní přednášky, což je ovšem nejpohodlnější a napomáhá to všestranně literárním pracem.

Zatím v plné oddanosti a skromnosti doufám v rozhodnutí Vaší Excellence a očekávám, pro kterou z udaných forem fyziologické výuky mne Vaše Excellence ustanoví a slibuji, že v každé z nich budu horlivě činný, jak jen budu moci, znamenám se

v nejhlubší úctě
Vaší Excellence

nejoddanější sluha
Jan Purkyně

Vratislav, 22. října 1849

REFERÁTY

Hermann Diener, Die Gründung der Universität Mainz 1467—1477. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften und Literatur, Geistes- und sozialwissenschaftliche Klasse 1973/15, Mainz — Wiesbaden 1974, 57 stran.

Ještě nedávno bylo známo pouze několik základních dat o počátečním úseku dějin mohučské univerzity. Starší práce si všimají až zakládací listiny papeže Sixta IV. z 23. listopadu 1476. Upozorněn zápisem protokolu mohučské dómské kapituly z roku 1469, podle kterého již arcibiskup Adolf Nasavský podnikl pokus o založení univerzity v Mohuči, provedl Diener výzkum „předhistorie“ mohučské fundace v papežském archivu. V důsledku mu byla úvaha, že papeži mohla být určena žádost o zřízení nového obecného učení před datem zmíněného zápisu a že papež musel být informován o finančním zajištění učitelů formou inkorporace beneficí a ne z prostředků arcibiskupa. Podle této hypotézy objevil Diener v papežských registrech dvě Adolfovy supliky ze 14. května 1467 a 4. června 1467, týkající se vzniku univerzity, ale i známou papežskou zakládací listinu z 23. listopadu 1476 a žádost arcibiskupa Diethera z Isenburgu o povolení inkorporace čtrnácti prebend pro budoucí profesory z 14. října 1477. Na jejich komparaci založil Diener obraz průběhu událostí let 1467 až 1477, které vedly k založení mohučského vysokého učení.

Snaha arcibiskupa Adolfa Nasavského spadá do zajímavého období sporů o mohučský metropolitní stolec. Plán na založení univerzity souvisel s celkovou arcibiskupovou koncepcí vybudování „nové“

Mohuče po dobytí a podrobení města v r. 1462 a měl ve svém konečném efektu posílit jeho ekonomické postavení. Žádost byla motivována i politickým postojem metropolitů vůči císaři, se kterým vedl spor o začlenění svobodného města Mohuče do svého kurfiřtského státu. Proto papež urychleně schválil Adolfovu supliku. Arcibiskupovi zůstala vyhražena hodnost kancléře univerzity, členové univerzity se měli řídit vzorem Bologne. Pro obživu profesorů bylo zajištěno 22 kanonikátů s prebendami ve městě a v mohučské diecézi, které měly být univerzitě inkorporovány. Papežská registra zaznamenávají též druhou Adolfovu supliku, kterou papež schvaluje 4. VI. 1467. Obsahuje žádost, aby petent mohl zajistit novou univerzitu stejnými privilegii a právy, jaké má univerzita kolínská a žádost o inkorporaci jedenácti kanovníckých míst. Změnu vzoru pro mohučskou školu nelze zatím objasnit, ale redukce kanonikátů je zřejmě projevem resistance kapitul. Podle sídel kapitul, které se nevyskytují v druhé suplice, usuzuje Diener na územní rozsah odporu proti arcibiskupovi v jeho arcidiecézi. Adolfov plán na založení mohučské univerzity v letech 1467—1469 ztroskotat pravděpodobně nejen na zamítavém stanovisku mohučské kapituly, ale svoji úlohu sehrála i momentální neschopnost zadluženého kurfiřta opatřit nutných 300 zlatých na za-

placení expedice zakládacích listin a představa dalších výdajů spojených se založením nové univerzity.

Adolfův nástupce, arcibiskup Diether z Isenburgu, obnovil v polovině roku 1476 jednání o založení obecného učení ve svém sídelním městě. Text předložené supliky byl papežem schválen a zanesen v celém znění do register suplik. Je možné, že nový arcibiskup se přímo podílel na jejím vypracování, seznámen a poučen plánem svého předchůdce. Suplika žádá o souhlas se zřízením studia generale v Mohuči s fakultou teologickou a právníkou podle vzoru bolognské, pařížské a kolínské univerzity. Kancléřem byl jmenován probošt kostela B. Mariae ad Gradus v Mohuči doktor G. Pfintzig. Oproti roku 1467 si arcibiskupovi vyjednávači nechali na místě vyhotovit papežskou zakládací listinu, která úplně akceptuje mohučské požadavky. Autor předpokládá, že urychlené jednání v Římě bylo dáno osobní účastí Pfintzigovou, který působil na papežském dvoře. Listina se dostala do Mohuče na počátku roku 1477 a tak mohl arcibiskup v březnu vydat svolání ke všem křesťanům s pozváním na nové studium generale. Ještě před

slavnostním otevřením dne 1. října 1477 byla papeži podána nová Dietherova suplika, obsahující žádost o schválení pozměněné formy hospodářského zajištění založené univerzity. Originál listiny s určitými úpravami textu vyšel z papežské kanceláře 16. prosince 1477 a ukončil sérii písemností tvořících cestu k založení mohučské univerzity.

V recenzované studii Diener jasně prokázal, že založení univerzity nebylo jednorázovým aktem spojeným s jediným konkrétním datem, ale že se jednalo o celý proces vznikání a postupného utváření vrcholné instituce pozdního středověku. Ukázal možnosti diplomatického bádání ve vatikánském archivu pro dějiny středověkých univerzit.¹⁾ Studium papežských register objevil dosud neznámá fakta, která by bez tohoto pramene nebyla pravděpodobně nikdy zjištěna. Ve spojení s mohučskými materiály vytvořil bezpochyby věrný obraz jedné středověké univerzitní fundace. Michal Svatoš

¹⁾ Např. naší univerzity se týká autorova okrajová poznámka o papežském zákazu studia na pražské univerzitě ze 7. listopadu 1469, opírající se o zápis papežských register.

Universität Salzburg 1622—1962—1972. Festschrift.

Herausgegeben vom Akademischen Senat der Universität Salzburg.
Redaktion: H. Wagner und B. Wycha. Salzburg 1972, XIX a 386 str.

Obnovená solnohradská univerzita vzpomněla tímto slavnostním sborníkem dvou svých výročí — tří a půl století od vzniku první univerzity a deseti let od jejího obnovení. Sborník se pochopitelně zaměřil převážně na první z těchto výročí. Přehled dějin solnohradské univerzity v 17. a 18. století je jeho hlavní náplní, kronika jejího obnovení a prvních deseti let obnovené univerzity je k dějinám staré univerzity volně připojena.

Profesor rakouských dějin Hans Wagner, pořadatel sborníku, rozdělil knihu na tři části. V první se pojednává o dějinách staré univerzity, která existovala do roku 1810. Karl Friedrich Hermann

(Das Werk der Erzbischöfe Markus Sittikus und Paris Lodron, str. 3—34) objasnil složité okolnosti vzniku univerzity v sídle solnohradského arcibiskupa, které bylo zároveň střediskem jeho nemalé světské državy. Arcibiskup zajišťoval hmotné potřeby univerzity, avšak jejími učiteli byli mniši, benediktní. Byla to jejich jediná univerzita ve střední Evropě a kláštery ze zemí jihu německých, rakouských i švýcarských sem vysílaly své nejvdělanější mnichy jako učitele. I když univerzita vznikla v opozici vůči nastupujícímu tehdy jezuitskému školství, přejímala přece jen jak ve formě tak i v obsahu výuky nejednu ideu jezuitského „Ra-

tio studiorum“. V ne vždy přehledně uspořádané stati se dovidáme mnohé o složitých konfliktech mezi arcibiskupem a benediktinskými opaty, které se týkaly mnohem více hospodářského zabezpečení univerzity než jejího vlastního působení pedagogického. Druhá stať téhož autora (Zepter im Trauerflor, str. 35—56) přehledně popisuje pozdní a nepříliš úspěšné snahy o osvícenskou reformu univerzity a posléze její zánik ve víru častých státopravních proměn za napoleonských válek. Ve své třetí, krátké stati (Die Zepter kehren heim, str. 57—66) si pak Hermann všimá osudů jediné fakulty, která přežila, fakulty bohoslovecké v 19. století. Její osud v mnohém připomíná osud bohoslovecké fakulty olomoucké v téže době, ostatně pro ně platily, jak se zde výslovně uvádí, tytéž předpisy.

Vnitřní život univerzity zachycuje neobyčejně plasticky Hans Wagner v kapitole, kterou věnoval studentům na staré univerzitě (Die Studenten an der alten Universität, str. 67—84). Na základě přehledu počtu imatrikulovaných dochází k závěru, že vrcholným obdobím univerzity byla první čtyřicetiletá 18. století, kdy tón udávali studenti z předních šlechtických rodů, z nichž někteří přicházeli také z Čech. Lákal je sem zejména živý společenský ruch u výrazně světsky vedeného dvora arcibiskupova, kde všechny plesy a jiné slavnosti byly otevřeny i urozeným studentům. Také výuka vykazovala tehdy mnoho společenských rysů s rytířskými akademiemi. Studenti měli právo nosit kord a Akademická legie byla jejich ozbrojeným sborem. O jejím nasazení se však za celá dvě století uvažovalo jen jednou, a to tehdy, kdy měla jít do nedalekého horského údolí potlačovat selskou rebelii, ale i z tohoto zásahu sešlo. Na sklonku 18. století již na univerzitě udával mezi studenty tón měšťanský element, nikoliv však ve smyslu revolučním. Několika obrázky ze života studentů na malém městě tato kapitola končí.

Pěstování věd a umění na staré uni-

verzité je věnována druhá část sborníku. Začíná pojednáním o pěstování historie z pera Annemarie Mühlböckové (Die Pflege der Geschichte an der alten Universität, str. 95—108). Výklad dějin byl na škole, kde vyučovali členové řádu, který má nepochybné zásluhy o rozvoj kritického dějepisectví, plně tradiční a zcela spjatý se schématem čtyř monarchií. Dějepis byl vykládán v rámci výuky etiky. Až v polovině 18. století pronikl na univerzitu důkladnější a kritičtější výklad historie, a to nejprve v podobě dějin Německé říše na její právníkou fakultu. Skrovné místo měly na benediktinské univerzitě přírodní vědy, nicméně je ve stati Waltera Del-Negra (Die Pflege der Naturwissenschaften an der alten Universität, str. 109—120) shrnuto několik zajímavých poznatků o tom, co se zde vyučovalo a jak se také na solnohradské univerzitě projevilo po šedesátých letech 18. století citelné oživení. Obsáhla kapitola o pěstování právní vědy na juristické fakultě sepsal Peter Putzer (Aspekte der Wissenschaftspflege an der alten Salzburger Juristenfakultät, str. 121—164). Všimá si nejen pedagogické a publikační činnosti solnohradských právnických profesorů, ale velkou pozornost věnuje též posudkům, které fakulta vypracovávala ve složitých případech, když se na ni obracely soudy. Zachované folianty fakultou vypracovaných „responsa iuridica“ jsou jedinečným svědectvím nejen pro její vlastní činnost, ale též pro důležité a jinde nedoložené soudní procesy, zvláště pro procesy s čarodějnicemi na vaduzském panství, které byly využívány k shánění pozůstalých tam, kde byli členové jejich rodin potrestáni pro čarodějnické smrti. Nebylo málo těchto případů; na panství, které mělo asi 1650 poddaných, padlo v letech 1648 až 1681 těmto procesům za obět na tři sta osob. Univerzita prozkoumala tyto procesy a prohlásila je za neplatné a nulité. Chudší je kapitola věnovaná fakultě lékařské (Norbert Wölkart, Zur Geschichte der Medizin in Salzburg, str. 165—172),

zato pozoruhodná jsou pojednání o divadle a o pěstování hudby na solnohradské univerzitě (*Alfons Isnenghi*, *Das Theater an der alten Salzburger Universität*, str. 173—192; *S. Dahmsová — M. C. Schneiderová — E. Hintermaier*, *Die Musikpflege an der Salzburger Universität im 17. und 18. Jahrhundert*). Divadelní hry se provozovaly ve velké i malé aule a pro léta 1617—1778 je dosvědčeno 397 her provozovaných studenty za vedení jejich učitelů. Třetina her měla náměty historické, čtvrtina biblické a divadlo prodělávalo ve sledovaných dvou stolecích přeměnu od barokního divadla s náměty převážně náboženskými přes pietismus, klasicismus ovlivněný francouzským dramatem až k rokoce a osvícenství. Hu-

Stanislav Roch, Trojí kronikářské výpisky 1849—1974. 125 let Vysoké školy báňské. Příbram, okresní muzeum, 1975, 56 str.

Drobnou, ale pěkně vybavenou knížkou vzpomnělo příbramské muzeum výročí vysoké školy, jež po devadesát let zdobila město, jehož sláva jako města stříbrných dolů mezitím pominula. Časopis Hornický kahan, vydávaný Rudnými doly v Příbrami uveřejnil sérii článků, opřených podle úvodu na „archivních materiálech, dobových dokumentech i vlastní paměti autorově“, jež byly pak v této knížce shrnuty. Je to knížka hezká, potěší jistě pamětníky, dá jim zavzpomínat na studentská léta. Je rozdělena do tří kapitol, kde mezníky jsou roky 1918 a 1945. V každé je dobře spojeno vyprávění o organizaci školy, o studijních řádech, o významných profesorech i o studentském životě. Na závěr je uvedena starší i novější literatura, jež dala zřejmě autoru více než „archivní materiály“. Jistě knížka nezodpoví na řadu otázek, které by historik přehledu dějin vysoké školy vydanému v roce 1975 kladl. Avšak přesto je to knížka záslužná, která na mnohé upozorní, mnohé připomene a zachytí to, co by pomalu upadalo v zapomnutí. A za to je možno poděkovat autorovi i příbramským, kteří na svou starou školu nezapomněli. *Hvr.*

Vladislav Ružička, Školstvo na Slovensku v období neskorého feudalizmu (po 70. roky 18. storočí). Bratislava 1974, 414 stran

Poslední posmrtně vydaná práce V. Ružičky shrnuje výsledky jeho dlouholetého výzkumu dějin slovenských škol. Středem celého pojednání je šlechtická a měšťanská protestantská škola na Slovensku. Pozornost však věnuje i katolickým školským ústavům, především jezuitským a piaristickým.

dební život soustředěný kolem solnohradské univerzity je tu vylíčen především v druhé polovině 18. století, kdy autoři pokládají Mozartovo město za střed hudebního světa.

Třetí část sborníku je uvedena přehledem poválečných snah po obnovení solnohradské univerzity a přechází pak v kroniku života nejmladší univerzity Rakouské republiky. Střízlivost, pečlivost a zasvěcenost charakterizují celý tento sborník. Nejlepší jeho příspěvky, tj. ty, které pojednávají o studentech, o studiu historie, o činnosti právnické fakulty a o univerzitním divadle, přinášejí poznatky, k nimž by měl přihlídnout každý, kdo se zabývá dějinami univerzit ve střední Evropě. *Hvr.*

mu slovenského školství a pedagogiky v evropské kultuře. Organickou součástí práce tvoří obsáhlý poznámkový aparát a seznam pramenů. K textu je připojen jmenný a místní rejstřík a tři cizojazyčné souhrny.

Pramenným východiskem knihy je rukopis *Gymnasiologia Evangelico — historica, sive Historia Scholarum et earundem Rectorum celebrarium* v redakci J. Rezika a S. Matthaese z roku 1720, který Ružička vydal v roce 1971. Ohromující je celková šíře heuristických prací, uvážíme-li počet míst, ve kterých škola

Práce z dějin slavistiky II.

Uspořádal M. Kvapil. Praha, Univerzita Karlova, 1975, 232 str.

Filozofická fakulta vydala v předvečer třetího symposia o dějinách slavistiky protokol druhého symposia, které se konalo v Praze v říjnu 1970. Na práci tohoto symposia se podíleli vědci z evropských socialistických zemí, sborník obsahuje příspěvky tří zahraničních účastníků (D. F. Markova z Moskvy, S. Urbańczyka z Krakova a P. Dinekova ze Sofie) a referáty, zprávy a diskusní příspěvky dvaadvaceti československých slavistů.

Nelze však referovat o této knize, aniž bychom připomenuli první svazek knižnice „Práce z dějin slavistiky“, který nese název „Symposium o dějinách slavistiky. Štířín u Benešova 15.—17. 9. 1967“. Uspořádal jej J. Kurz s kolektivem, vydala ve skriptové formě roku 1970 Univerzita Karlova (104 str.).

V obou svazcích najdeme příspěvky, které se týkají přímo Univerzity Karlovy vedle množství těch, které se dotýkají její minulosti nepřímo. V prvním svazku je třeba jmenovitě uvést příspěvek Vladimíra Skaličky, *Slovanská filologie na Karlově univerzitě* (str. 26—32). V široce pojatém příspěvku soustředil autor zejména svou pozornost na působení Hattalova a Gebauerova, u prvního nachází i Skalička převážně záporné stránky,

ly působily. Díky tomu jsme informováni o styku pražské akademie za rektora Bacháčka z Nauměřic s trenčínskou školou. Je pozoruhodné, že tento styk má stejnou povahu jako vztah univerzity k mnohým utrakvistickým městským školám v Čechách. Studie přináší rovněž nové údaje o studiu slovenských scholárů v Praze.

Celoživotní dílo V. Ružičky je významným přínosem pro dějiny slovenského školství a pedagogiky a zajisté bude významným podnětem pro další studium slovenských partikulárních a vyšších škol.

Mi. S.

u druhého zaznívá takřka bezvýhradně hodnocení kladné. Sorabistice na Univerzitě Karlově, tj. působení Adolfa Černého a zvláště Josefa Páty věnoval pozornost v rámci článku „Dějiny sorabistiky“ Antonín Frinta (str. 33—41). M. Krbec si ve stati „K československo-německým stykům za obrození“ všimá pro nás zajímavé korespondence F. M. Pelcla se zhořeleckým učencem K. G. von Antonem (str. 50—52). O slavistice v době Jagičovů a Gebauerovů pojednal Josef Kurz (str. 69—73), přičemž přihlédl zvláště ke korespondenci dvou pražských profesorů, Gebauera a Pastrnka, s Vatroslavem Jagičem. V důkladně podložené stati, kterou doprovází i edice patnácti Miklošičových dopisů Gebauerovi, vložil J. Petr nejen vzájemné vztahy těchto dvou vědců, ale přinesl i cenný nový příspěvek ke Gebauerovu jmenování profesorem na Karlově univerzitě (str. 74—88).

Druhý svazek se v několika příspěvcích vrací k problematice svazku prvního. Tak Vladimír Skalička ve stati nazvané „Starší střední doba české lingvistiky“ (str. 61—67) se zaměřuje na 15. a 16. století, kde si všimá mj. Vavřince Benedikta z Nedožer. Martinu Hattalovi se tu dostalo dvou příspěvků, v nichž klad

vysoce převážil nad zápor, a to z pera J. Ružičky (str. 85—90) a J. Kačaly (str. 91—94). Tyto příspěvky shrnul současný stav studia života a díla Hattalova mezi slovenskými lingvisty. Korespondencí profesora Karlovy univerzity Josefa Vajse s V. Jagičem se zabýval J. Kurz (str. 105—110). Obsáhlý přehled „Současný stav a úkoly studia dějin literárněvědné slavistiky u nás“ zde uveřejněný, je jedním z posledních článků Julia Dolanského, najdeme zde mnoho informací právě také o studiu slovanských literatur na Univerzitě Karlově (str. 121—

—146). V rubrice zpráv jsou uveřejněny informace o současném stavu studia dějin slovanské filologie na filozofické fakultě Univerzity Karlovy z pera L. Řeháčka, které jsou doplněny i rozsáhlou bibliografií (str. 174—196) a stručnější zprávy o současném stavu studia dějin tohoto oboru na jiných pracovištích.

Vcelku možno konstatovat, že dvě recenzované publikace jsou svědectvím o veliké péči, kterou věnují slavisté na filozofické fakultě naší univerzity dějinám svého oboru. *Hvr.*

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE 1976

HISTORIA UNIVERSITATIS CAROLINAE PRAGENSIS

Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy

Tomus XVI. Fasc. 1

Redakční rada:

V. Vaněček, předseda, J. Havránek, tajemník, I. Hlaváček, K. Litsch,
L. Nový, M. Pravdová, L. Sinkulová, A. Skýbová, J. Tráška, Ch. Votříček

Obálka a grafická úprava Jaroslav Příbramský

Ediční referentka Zdeňka Vávrová-Rajšková

© Univerzita Karlova Praha 1976

Náklad 500 výtisků

Vytiskly Moravské tiskařské závody, p. p., závod 19, Opava

Cena Kčs 15,—